

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

ЗМІНА ПОШИРЕНOSTІ ІДЕОЛОГІЇ НЕОМАРКСИЗМУ В
СТУДЕНТСЬКИХ КОЛАХ НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЛІТОЛОГІЯ» В УКУ ТА НАУКМА 2018 РОКУ
ВСТУПУ ЗА ОДИН РІК

кваліфікаційна робота з політології

Виконала: студентка 4-го року
навчання

Спеціальності
052 Політологія

Пенькова Дарина Юріївна

Керівник: Бідочко Л.Я.

Кандидат політичних наук, ст. викл.
кафедри Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Рецензент: Гарбадин А.С. кандидат
політичних наук, доцент кафедри
теорії та історії політичної науки
ЛНУ імені Івана Франка

Київ – 2022 р.

План

Вступ	с.3-6
Розділ 1 Стан наукового опрацювання культурного марксизму в політології.....	с.7-22
1.1. Ступінь наукової розробленості неомарксистської теорії.....	с.7-11
1.2. Поняття неомарксизму: від теоретичних витоків класиків неомарксистської думки до сьогодення.....	с.12
1.2.1. Концепція ідеології Антоніо Грамші.....	с.13-14
1.2.2. Теоретичні засади неомарксизму представників Франкфуртської школи.....	с. 14-17
1.3 Особливості неомарксизму як ідеологічної системи	с.17-21
1.3.1 Постмодерністський підхід у конструюванні дискурсу неомарксизму.....	с.21-22
Розділ 2 Теоретико-методологічні засади дослідження.....	с.23-28
2.1. Дизайн дослідження.....	с.23
2.1.1. Опис обраних університетів для дослідження.....	с.23-25
2.1.2. Дослідницьке питання та гіпотеза.....	с.26
2.1.3. Дослідницькі групи.....	с.26
2.1.4. Методологія проведення анкетування.....	с.27-28
Розділ 3 Інтерпретація результатів дослідження.....	с.29-63
Висновки.....	с.64-65
Список використаної літератури та джерел.....	с.66-69
Додатки.....	с.70-72

Вступ

Актуальність теми дослідження: Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України вранці 24 лютого докорінно змінило ситуацію на геополітичній шахівниці світу та європейського континенту зокрема. Україна на сьогоднішній день є синонімом стійкості та незламності, а український народ є взірцем мужності та справжнього патріотизму. Ця кровопролитна, жорстока і чергова в українській історії війна з російським агресором за три місяці вже спричинила чимало змін не тільки в глобальному політичному аспекті, але й вплинула на самоідентифікацію та вимір цінностей всіх соціальних груп в українському суспільстві. Конформістська агресія¹, яка наразі може бути притаманна різним групам українського суспільства є наслідком того, що українці відчували стан національної єдності та почуття громадянського обов'язку, чимало людей пішли в ЗСУ, велика кількість займається волонтерством, хтось жертвує кошти на допомогу українській армії. Схожі зміни у суспільстві відбувалися серед британців та німців на початку Першої Світової Війни, коли люди йшли добровольцями на війну з думкою, що якщо не вони, то їх, і саме від їхньої участі залежить доля країни у цій війні².

Таким чином, ми бачимо, що війна нерозривно пов'язана зі зміною виміру цінностей особистості та цілих груп, які об'єднуються навколо спільної мети. Важливим аспектом при аналізі зміни цінностей та політичних поглядів в умовах війни є вибір групи дослідження. Студентство є важливим рушієм багатьох політичних змін, оскільки саме

¹ Griffith L. The Pattern of One Man's Remembering / L. W. Griffith // // Promise of Promise of Greatness: The War of 1914-1918 / L. W. Griffith. – New York: John Day Co, 1968. – С. 287.

² Фромм Э. *Анатомия человеческой деструктивности*. 1994. С. 195.

студенти є найбільш мобільною соціальною групою, яка істотніше відчуває дисонанс між декларованими нормами та дійсністю³.

Університет як інститут (institution) має істотний вплив на конструювання ідентичності та виміру цінностей серед представників студентства. Університетська освіта невід’ємно пов’язана з соціокультурними умовами на місцевому рівні, тому свого роду вона є віддзеркаленням цінностей суспільства, у якому знаходиться⁴. Саме тому університет відіграє важливу роль у процесі встановлення цінностей студентів.

Ця робота є продовженням нашого дослідження, представленого у курсовій роботі з політології: Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА.

Дане дослідження спрямоване на те, аби перевірити чи змінилися за рік погляди студентів 2018 року вступу спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА на відповідність ідеалам культурного марксизму (неомарксизму), який певним чином був поширеним серед цих груп минулого року та проаналізувати причини виникнення таких змін, у випадку якщо вони є наявними.

Мета дослідження: На прикладі студентів 2018 року вступу Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» та Українського Католицького Університету спеціальності «політологія» підтвердити або заперечити гіпотезу про зміну ступені їхньої прихильності

³ Жуковська А. О. Студентство як рушійна сила громадянського суспільства (теоретичний аспект). Молодий вчений. 2015. Т. 18, № 3. С. 148.

⁴ Universities and student values across nations. / Simon U. Kragh, Sven Bislev Режим доступу до ресурсу: <https://immi.se/intercultural/nr9/kragh.htm> (дата звернення: 18.06.2022).

до ідеологічного аспекту неомарксизму у порівнянні з результатами, отримані навесні 2021 року.

Для досягнення вищезазначеної мети нами були поставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати визначення неомарксизму у науковому дискурсі сьогодення.
2. Визначити ідеологічні характеристики неомарксизму та його периферійні концепти.
3. Визначити, чому деякі ідеї, притаманні ідеології неомарксизму, знаходять своє поширення серед студентів 2018 року вступу Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» та Українського Католицького Університету спеціальності «політологія» навесні 2021 року.
4. Дослідити, чи відбулася зміна у прихильності студентів 2018 року вступу спеціальності «політологія» вищезазначених закладів вищої освіти до ідей культурного марксизму за один рік.
5. Провести опитування серед студентів спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА 4 на предмет зміни прихильності студентів до ідеології неомарксизму.
6. У разі підтвердження гіпотези, з'ясувати основні причини, які могли вплинути на зміну прихильності студентів студентів 2018 року вступу Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» та Українського Католицького Університету спеціальності «політологія» до ідеології неомарксизму.

Об'єкт дослідження: ідеологічні засади неомарксизму

Предмет дослідження: зміна поширеності ідеології неомарксизму в студентських колах на прикладі студентів Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» та Українського Католицького Університету спеціальності «політологія» 2018 року вступу за один рік.

Методологічною основою дослідження є теоретичні доробки К.Маркса, А.Грамші, Т.Адорно, Г.Маркузе, Л.Алтюссера, представників Франкфурстської школи, А.Хейвуда та інших розробників неомарксизму.

Структура та обсяг: Робота складається зі Вступу, трьох розділів, що включають у себе сім підрозділів, висновків, списку використаної літератури та джерел, а також додатків. Обсяг роботи – 78 ст.

Розділ 1

Стан наукового опрацювання культурного марксизму в політології⁵

1.1. Ступінь наукової розробленості неомарксистської теорії

Аналізуючи поняття неомарксизму ми хочемо зробити акцент на тому, що у цій роботі ми концентруємо свою увагу саме на ідеологічному аспекті цієї теорії. Важливо зауважити, що інколи неомарксизм може обґрунтовуватися через концепцію нових лівих. До нових лівих можна зараховувати рухи та мислителів, які виникли у період 1960-1970 років та критикували актуальні соціалістичні варіанти порядку денного. Таким чином, вони обґрунтовували приречене існування державного соціалізму радянського зразка та дерадикалізовану соціал-демократію, яка була поширена у західних країнах⁶.

Цілком справедливим буде вважати, що створення теоретичного та, як наслідок, ідеологічного надбання неомарксизму було спробою переосмислити положення класичного марксизму, лишивши при тому деякі аспекти ядра марксистської теорії.

За визначенням: «Неомарксизм - оновлена і переглянута форма марксизму, яка відкидає детермінізм, примат економіки та привілейований статус пролетаріату»⁷. Таким чином, необхідно окреслити, що лишається від марксистської теорії у її переглянутій формі – неомарксизмі та його ідеологічній площині.

⁵ Ця методологія висвітлена в роботі «Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА» та захищена 29 квітня 2021 року студенткою 3 р.н. спеціальності «політологія» НаУКМА Пеньковою Дариною Юріівною

⁶ Heywood A. Political ideologies. 6-те вид. Red Globe Press, 2017 С.175

⁷ Там само.

За Марксом, соціальні взаємини нерідко проявляються у стані війни «всіх проти всіх», де громадянське суспільство є боротьбою індивідуумів, відокремлених одне від одного власною індивідуальністю⁸.

«Сучасне суспільство, що ставить окрему людину в ворожі стосунки з іншими, призводить, таким чином, до соціальної війни всіх проти всіх, війні, яка у окремих людей, особливо малокультурних, неминуче прийме групу, варварську, насильницьку форму – форму злочину.»⁹

На думку Маркса, поява пролетаріату є причиною занепаду порядку, у якому він з'явився. Критикуючи дегуманізацію буржуазних звичаїв, що призводили до атомізації суспільства, він зображує позитивні наслідки у соціокультурному аспекті, породжені самоорганізацією експлуатованих та виключених з дискурсу буржуазним суспільством. Таким чином, він схвально ставиться до французьких соціалістичних робітників, для яких об'єднання у групи слугує майданчиком для спілкування та вироблення дискурсу для співіснування в умовах класової боротьби, де пролетаріат став повноцінним суб'єктом на шляху до встановлення безкласового суспільства майбутнього.¹⁰

Для Маркса, ідеологія була одним з головних ворогів істини, оскільки, на його думку, створював її завжди правлячий клас, він цілеспрямовано виключав з дискурсу пролетаріат, як суб'єкт, що може долучатися до творення політики. На думку Маркса, ідеологія завжди буде уникати проблеми класової нерівності¹¹.

⁸ Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения в 50-ти томах. Издательство политической литературы, 1982. Т. 2. С. 129

⁹ Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения в 50-ти томах. Издательство политической литературы, 1982. Т. 2. С. 539

¹⁰ Маркс К. Экономическо-философские рукописи. Академичес. проект, 1844

¹¹ Heywood A. Political ideologies. 6-те вид. Red Globe Press, 2017 С. 42

В цьому дослідженні ми хочемо проаналізувати ідеологічну складову неомарксизму, саме тому ми будемо оперувати найбільш загальним та позбавленим ідеологічної конотації визначенням, яке пропонується у підручнику з політичних ідеологій авторства екс віце-директора коледжу Кройдон : «Ідеологія – певною мірою єдина система ідей, які є основою для організованих колективних дій, які можуть бути направлені на збереження, зміну або демонтаж суспільного ладу»¹².

У своїй попередній роботі, захищеній у квітні 2021 року «Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА» ми оперували поняттям культурний марксизм, задля позначення ідеологічного аспекту неомарксистської теорії. Втім, протягом дослідження ми прийшли до висновку, що задля уникнення хибної інтерпретації культурного марксизму як конспірологічної теорії, у продовженні цієї роботи ми будемо послуговуватися визначенням неомарксизму, представленим на початку цього розділу.

Причина зміни визначення у цій роботі полягає у тому, що «культурний марксизм» має більш публіцистичний характер, і в деяких джерелах ця дефініція знаходить відображення як ультраправа політична теорія, суміжна з антисемітськими поглядами. Зокрема, професором філософії М.Шарпом було проаналізовано заяву австралійського сенатора Фрейзера Аніннга щодо введення плебісциту у питаннях імміграційної політики держави¹³. Сенатор вбачав ознаки культурного марксизму у

¹² Heywood A. Political ideologies. 6-те вид. Red Globe Press, 2017. С. 38

¹³ Outrage as far-right senator links mosque massacre to 'fears of Islam'. Evening Standard. URL: <https://www.standard.co.uk/news/world/new-zealand-mosque-shooting-outrage-as-farright-australian-senator-fraser-anning-links-massacre-to-growing-fears-of-muslim-presence-a4092421.html> (дата звернення: 12.06.2022).

питанні великого напливу емігрантів до Австралії з неангломовних країн «третього світу» та зокрема мусульман.

У 2016 році Джордан Пітерсон, канадський психолог та ведучий негативно висловився про законопроект С-16, який передбачає внесення змін до канадського закону про права людини, задля заборони дискримінації, яка зумовлена гендерною ідентичністю та гендерно забарвленими виразами.¹⁴

Аналізуючи поширення явища культурного марксизму, професор Шарп акцентує увагу і згадці Майклом Минчино у праці «Нові темні часи» такого явища як культурний марксизм у поєднанні з історією «правого» діяча Ліндона Ларуша. Висловлювання американських консерваторів, зокрема Пета Б'юкенена, який бачив у культурному марксизмі причини «недуг» з якими Сполучені Штати Америки зтикаються впродовж минулих десятиліть: від суспільно-політичних рухів за права жінок та ЛГБТ+ ком'юніті до занепаду традиційної освіти.¹⁵

Дослідниця Рейчел Басбрідж та група інших австралійських дослідників описали вплив ультраправих діячів на політичний дискурс Австралії, через спробу утримати ідеологічні позиції. «Культурний марксизм як змова, що просувається ультраправими, набув поширення за останню чверть століття. У своїй домінуючій ітерації змови, що виникла у США, виходить, що невелика група критичних теоретиків марксизму

¹⁴ Matt M. Why Jordan Peterson is always wrong. *Jacobin*.

URL: <https://www.jacobinmag.com/2020/04/jordan-peterson-capitalism-postmodernism-ideology>. (дата звернення: 12.06.2022).

¹⁵ Is 'cultural Marxism' really taking over universities? I crunched some numbers to find out. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/is-cultural-marxism-really-taking-over-universities-i-crunched-some-numbers-to-find-out-139654> (date of access: 12.06.2022).

змовилась знищити західну цивілізацію, захопивши ключові культурні інститути.»¹⁶

Стаття розкриває гіпотезу, що мультикультуральне суспільство Австралії може зазнавати загрозу, через поширення дискурсу, де основним аспектом є скепсис стосовно неангломовних емігрантів з країн, що розвиваються. Дослідники наводять приклад дискусії навколо «Безпечних шкіл», що розгорталася у 2016-2017 роках, коли і «старі» і «нові» праві об'єдналися у своєму скепсису, стосовно створення безпечних шкіл для дітей-представників ЛГБТ+ та їхніх батьків.

У своїй роботі дослідники доходять висновку, що практики «змови» не мають можливості бути інституціоналізованими, але втім створюють розкол у суспільстві і від культурно-марксистського дискурсу переходять до мейнстріму.¹⁷

Вищезазначені аспекти створюють ризик для подвійного трактування культурного марксизму, відповідно до чого було вирішено відмовитися від цього визначення на користь неомарксизму.

Неомарксизм у ідеологічному аспекті не є інституціоналізованим у жодному програмному документі, маніфесті, статутах партії або передвиборчій програмі. Якщо класичний марксизм апелює до раціонального економічного фактору, то неомарксизм оперує поняттями культури, цінностей і переконаннями, які є наслідком відносин експлуататорів та експлуатованих. Ідеї представників Франкфуртської

¹⁶ Busbridge R., Moffitt B., Thorburn J. Cultural Marxism: far-right conspiracy theory in Australia's culture wa. Social identities. 2020. С. 1.

¹⁷ Busbridge R., Moffitt B., Thorburn J. Cultural Marxism: far-right conspiracy theory in Australia's culture wa. Social identities. 2020. С. 12–13.

школи, Антоніо Грамші та Луї Альтюсера заклали фундамент теоретичних підвалин неомарксизму і породили культурну революцію, яка спалахує та згасає протягом кількох десятиліть, але яку й досі не очолив жодний політик чи політична партія.¹⁸

1.2. Поняття неомарксизму: від теоретичних витоків класиків неомарксистської думки до сьогодення

Фундамент неомарксистської теорії закладається на «В'язничних зошитах» Антоніо Грамші, саме на його роботи у подальшій праці спираються представники Франкфуртської школи та критичних теорій.

Згідно Антоніо Грамші, що економічний базис, на якому збудована теорія Маркса в ході розвитку суспільства виявився не таким значущим, як надбудова, яка включає в себе культурний аспект. Економізм сам по собі не здатний описати популярності ідей фашизму у італійському суспільстві або вплив католицької Церкви на свідомість населення. Іншим важливим аспектом, на якому наголошував Грамші є відмінність громадянського суспільства від політичного, де перше відрізняється від другого тим, що громадянське суспільство створюється завдяки інтелектуально-культурній гегемонії, натомість політичне суспільство створюється шляхом застосування примусу. Грамші виокремлює Церкву, заклади освіти та медіа як інститути продукування єдиного варіанту дійсності у культурному плані, завдяки чому можна буде створити культурну гегемонію у суспільстві задля впливу та боротьби. За Грамші, боротьба є конфліктом, який поширюється на сфери влади, культури, моральної та ідеологічної домінації.¹⁹

¹⁸ Байковський П., Шеренговський Д. Культурний марксизм/неомарксизм. URL: [https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/212836/mod_resource/content/1/Культурний%20марксизм%20\(презентація\).pdf](https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/212836/mod_resource/content/1/Культурний%20марксизм%20(презентація).pdf) (дата звернення: 12.06.2022).

¹⁹ Ramos J. V. The concepts of ideology, hegemony, and organic intellectuals in gramsci's marxism. *Theoretical review*. 1982. № 27.

1.2.1. Концепція ідеології Антоніо Грамші

В концепції ідеології Грамші вважав подолання епіфеноменалізму ключовим аспектом, оскільки, на його думку, ідеологічна надбудова забезпечується належним функціонуванням інститутів та економічної системи. На думку Грамші, подолати капіталістичний устрій можливо також і революційним шляхом, але захоплення бюрократичного апарату може бути здійснене лише шляхом урахування усталених ідеологічних практик та правил, які включають в себе і матеріальну й інституційну природу, а відтворюють ці практики та правила інтегровані у політичну систему суб'єкти.²⁰

Італійській філософ вважав, що концепція культурної гегемонії невід'ємно пов'язана з ідеологією. Суб'єктами, які формують та втілюють ідеологізовані практики на думку Грамші, мають бути органічні інтелектуали. Ці люди могли бути вихідцями з різних класів та конструювати відмінні ідеологічні практики, які інституціоналізувалися шляхом поєднання різних та інколи протилежних дискурсів, що невідмінно призводило до конкуренції дискурсів, у якій «вцілілі» ідеологізовані практики та правила ставали складовими частинами єдиної гегемоністичної системи. Для Грамші зіткнення класових інтересів та класів зокрема є важливим аспектом всієї ідеологічної концепції. Характерною особливістю теоретичного надбання Грамші для багатьох представників неомарксистської теорії є критика авторитаризму, тому для його концепції важливим є прийняття утвореної культурної гегемонії експлуатованими, тобто тими індивідами, чий інтерес лишилися за межами органічної ідеології, яка утворилася у суспільстві та безпосередньо впливає на

²⁰ Ramos J. V. The concepts of ideology, hegemony, and organic intellectuals in gramsci's marxism. Theoretical review. 1982. № 27.

економічні відносини та ідеологічні практики. Тобто експлуатація за Грамші – не тільки примус, яке творить політичне суспільство, але і згода на нього тими, чий інтереси були виключеними.

Антоніо Грамші, як і представники Франкфуртської школи зауважував, що влада без культурної гегемонії є диктатурою, яка негативно позначиться на суспільстві і описував це явище у негативній конотації. Для представників неомарксистської теорії важливим був аспект легітимації знання, за Грамші, легітимація влади з'являється завдяки поєднанню культурної гегемонії та прийняттям її суспільством, якому вона пропонується органічними інтелектуалами. Грамші класифікував інтелектуалів як традиційних та органічних. Традиційні інтелектуали – священники, органічні – це інтелектуали, які були виховані експлуаторами, а саме вчителі, лідери суспільної думки та журналісти.²¹

1.2.2. Теоретичні засади неомарксизму представників Франкфуртської школи

Наступним кроком у розбудові теоретичного надбання неомарксизму став внесок представників Франкфуртської школи обох поколінь. Якісно відійшовши від класової теорії Карла Маркса, ними було змінено акцент з конфліктів, які носять класовий характер на пошук варіантів позбавлення суспільства від усіх форм експлуатації. Таким чином, предметом теорії стає індивідуальний сценарій маргіналізованих індивідумів, груп або суспільств, які були експлуатовані. У «Діалектиці просвітництва» Макс Горкгаймер та Теодор Адорно критикують індустрію культури, яка набула популярності у Сполучених Штатах Америки у середині минулого століття. За Адорно та Горкгаймером культура у сучасному суспільстві стала

²¹ Ramos J. V. The concepts of ideology, hegemony, and organic intellectuals in gramsci's marxism. Theoretical review. 1982. № 27.

інструментом маніпуляції у капіталістичному суспільстві, коли культурні надбання перетворилися з джерело духовного збагачення людини на стандартизовані та однотипні елементи культури, які мають на меті розважити споживача та принести прибуток виробнику цих культурних елементів.²² Аспект музики, як зображений у культурі прояв суспільно-політичних процесів суспільства Адорно розмірковує у доробку «Про фетишний характер музики», зауважуючи, що легка музика розповсюджується краще, аніж класичні композиції Гегеля, Шуберта та Шьонберга, чії доробки лишилися фетишем для маргіналізованих груп, які хочуть належати до споживачів вищої форми мистецтва та також невідмінно стають об'єктом зростаючої культури споживання. Таким чином, для Адорно індивідуалісти, які споживають композиції Шьонберга та Веберна стають експлуатованими пануючою колективною індустрією споживання поп та мас-культури²³. Інструментами, якими послуговувалися у своїх дослідженнях Адорно та Горкгаймером є критичними теоріями. Вони працюють на пошук і деконструкцію ідеологічних механізмів у соціальних знаннях. Завдяки критичним теоріям автори намагалися віднайти чисте знання та віднайти експлуатацію у дискурсі.²⁴

Луї Альтюссер у концепції Державного Ідеологічного Апарату погоджується з тезою Антоніо Грамші про те, що державу неможливо ефективно контролювати не маючи культурної гегемонії у ідеологічному плані.

Грегор Модер зауважує: «Для Альтюссера символічні структури суспільства та культури завжди ідеологічні, тобто уявні. Немає практик,

²² Адорно Т., Хоркхаймер М. Диалектика просвещения. философские фрагменты. СПб, 1997 С.164

²³ Adorno T. On the fetish character in music and the regression of listening. The Culture Industry, 1981. С. 299.

²⁴ Шеренговський Д. Культурний марксизм/неомарксизм.

URL: https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/242866/mod_resource/content/1/Критичні%20теорії%20та%20Франкфуртська%20школа%20%20%28презентація%29 (дата звернення: 12.06.2022).

окрім тих, що включаються в ритуал ідеологічного апарату²⁵» У концепції Державного Ідеологічного Апарату є два виміри – репресивний, до якого входить поліція, армія, судова система та нерепресивний, який включає в себе інститути, які конструюють ідеологію правлячого класу: Церква, заклади освіти, державні установи, політичні партії, тощо. В результаті Альтюссер доходить висновку, що жодний клас не зможе отримати державну владу, не встановивши ідеологічну гегемонію в державному апараті.²⁶

Важливою постаттю серед представників Франкфуртської школи в аспекті вкладення теоретичного доробку в розробку теорії неомарксизму є Герберт Маркузе, зокрема його есе «Репресивна толерантність» та книга «Одномірна людина».

У есе «Репресивна толерантність» наявна теза, що індустріальне суспільство у якому наявна толерантність, в будь-якому разі призведе до зворотнього відношення до правлячих форм політики, думок та правил і поширення толерантності на форми політики які утискаються та/або вважаються поза законом²⁷.

За Маркузе, що експлуаторська більшість маніпулює толерантністю проти тих, кого насправді толерантність має стосуватися. Для Маркузе конс'юмеризм є гальмівним явищем для розвитку суспільства, оскільки пропаганда ЗМІ та комерційний обман з боку виробників товарів та послуг в кінцевому результаті призводять до того, що рівень експлуатації збільшується і ті, хто були експлуатованими, пригнічуються суспільством ще сильніше. У книзі «Одномірна людина» філософ зазначає, що ідеї

²⁵ Moder G. Чему Альтюссер может научить нас об уличном театре – и наоборот. Stasis, 2014.– С. 98.

²⁶ Althusser L. "Lenin and philosophy" and other essays ideology and ideological state apparatuses (notes towards an investigation). 1970.

²⁷ Маркузе Г. Репрессивная толерантность. 1965: <https://www.rulit.me/books/repressivnaya-tolerantnost-statya-1965-goda-s-dobavleniem-ot-1968-g-read-350255-1.html> (дата звернення 19.06.2022)

Маркса про класовий поділ не справдилася і сучасна людина із західних ліберальних демократій все ж належить до безкласового суспільства, але не такого, яким його змальовував Маркс. Культ споживання був нав'язаний суспільству, а ЗМІ маніпулюють суспільною думкою через свої канали комунікації, в той час як революційна роль перейшла до маргіналізованих груп та представників авангардного мистецтва, які протидіють загальноприйнятій системі через різні прояви її відчуження.²⁸

Вишукування експлуатації у дискурсі є важливим аспектом, який теоретично обґрунтували представники Франкфуртської школи у своїх роботах, саме поняттям експлуатації дискурсу ми будемо оперувати в ході нашого дослідження, результати якого будуть представлені у Розділі 3.

1.3. Особливості неомарксизму як ідеологічної системи

Сучасні ліві ідеології ґрунтуються на кількох унікальних концептах, тоді як відповідь на інші ідеологічні запитання вони можуть «запозичувати» у інших ідеологій. Наприклад, радикальний фемінізм обстоює ідею знищення політичного патріархату та вважає гендерний поділ основним розривом у суспільстві, тобто концепти, які вирізняють радикальний фемінізм не входять до будь-якої іншої ідеології, відповідно до чого, він стає самостійним відгалуженням ідеології фемінізму рівності, в той самий час у економічному аспекті ця ідеологія може запозичувати елементи пояснення, притаманні соціал-демократії. Фемінізм має чимало неузгодженостей та різноманітних відгалужень. До периферійних ідеологічних концептів неомарксизму позаяк, ми не можемо зараховувати фемінізм першої хвилі, оскільки як суспільно-політичний рух у ХІХ столітті

²⁸ Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии развитого индустриального общества

він здебільшого декларував право жінок на повноцінну участь у виборчих процесах та надання жінкам інших прав, якими володіли чоловіки.²⁹

Натомість, у 60-х роках минулого століття виникає вищезазначений радикальний фемінізм, в процесі появи якого фемінізм почав ділитися на дві категорії – фемінізм рівності та фемінізм відмінності, згодом до цих категорій дослідник Рітцер відніс також теорії гноблення та теорії структурного гноблення.³⁰

До периферійних концептів неомарксизму можна віднести соціалістичний фемінізм, який пов'язує процес історичного пригноблення жінок з динамікою розвитку капіталістичного суспільства, зважаючи, що звільнення жінок з такого становища відбудеться після радикальних змін у суспільстві.³¹

Іншим яскравим прикладом периферійного концепту неомарксизму можна виокремити екологізм. Екологізм (або зелена ідеологія) приймає екоцентричну та біоцентричну перспективу і таким чином відрізняється від інших ідеологій, де основоположним є антропоцентричний ракурс.

Для екологізму є характерним віра в природу як у взаємопов'язану систему, що охоплює людей, інших живих істот та неживий світ. Якщо для енвайронменталізму характерна поміркованість у відповідь на виклики екологічних криз, то екологізм є більш чітко артикульованою ідеологією та поділяється на два типи – реформістський та радикальний.³² Для реформістського екологізму характерне поступове нав'язування розумного споживання та збереження довкілля, загалом шляхом введення додаткових

29 Н.В. Рожанська. Зародження та розвиток феміністської соціальної теорії: історико-філософський аналіз. *Соціальна філософія*. 2017. Т. 300, № 288. С. 31–33.

³⁰ Дж Рітцер. *Современные социологические теории*. Спб, 2002.– 688 с.

³¹ Andrew Heywood. *Political Ideologies* (6th Edition), Red Globe Press, 2017 p 301

³² Andrew Heywood. *Political Ideologies* (6th Edition), Red Globe Press, 2017 p 331

законів, що забезпечують підтримку процесу поліпшення якості природи. До інституціоналізованої ідеологічної практики екологізму можна віднести створення квот на викид вуглецю.³³ Для радикального екологізму характерні практики, що спонукають до докорінного переосмислення експлуататорської поведінки людини до навколишнього середовища. Це переосмислення, на думку радикальних екологів, має імплементуватися у культурній та соціально-політичній царині життя, задля запобігання виникнення глобальних екологічних катастроф. До інституціоналізованої ідеологічної практики радикального екологізму можна віднести відео та темп його розповсюдження у соціальних мережах «Save Ralph - A short film with Taika Waititi».³⁴ Це невелике відео про антропоморфного кролика, на якому тестуються гігієнічні та косметичні засоби, який ділиться рутиною свого життя. Це відео апелює до емоцій глядачів, змушуючи споживача різних косметичних, гігієнічних та побутових засобів замислитися про те, через які страждання проходять живі істоти, в той час як робити вибір – чи купляти продукт виробника, який тестує продукцію на тваринах, чи ні.

За Беком, наростання процесів «екологічного знецінення та експропріації» є наслідком соціалізації природи, намагання людини домінувати над навколишнім середовищем, що неминуче призведе до загрози існування суспільства взагалі. Тобто, нині людство стоїть на межі екологічної катастрофи і лише енвайронменталізм, як ідеологія, надає відповіді на критичні питання, які виникають у суспільства у спробі попередити цю катастрофу.³⁵

³³ <http://www.novaecologia.org/voecos-2056-2.html>

³⁴ The Humane Society of the United States. Save Ralph - A short film with Taika Waititi (2022 Webby Award), 2021. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=G393z8s8nFY> (дата звернення: 19.06.2022).

³⁵ Бек У. От индустриального общества к обществу риска. Thesis. 1994. № 5. С. 165.

Мультикультуралізм, як ідеологічний концепт у західній політичній філософії, також можна частково віднести до периферійних концептів неомарксизму. За Вілом Кімлікою, мультикультуралізм базується на ліберальних цінностях автономії та рівності, на його думку, культура необхідна людині через те, що вона забезпечує її автономію, надаючи можливість вибору, а також тому, що культура має інструменталізовану цінність самоповаги індивіда. Власна культура має бути захищеною, і відповідно, якщо у домінуючій групі у суспільстві є більше можливостей для розвитку та відтворення власної культури, то у групі, яка є меншістю у суспільстві, ці можливості обмежені, відповідно до чого культура меншин потребує більшого захисту з боку держави.³⁶

Для мультикультуралізму характерне позитивне ставлення до культурного різноманіття, а ключовими аспектами є політика визнання культур, ідентичностей, та різноманітність прав меншин. Від неомарксизму мультикультуралізм запозичує дискурс того, що існують історично пригноблені групи, а також групи, які свого часу опинилися у більш вигідному становищі та не зазнавали утисків своєї культури. Так, слідуючи тезам мультикультуралізму, цю історичну несправедливість необхідно викорінити (знайти експлуатацію в дискурсі та позбутися її). В той самий момент, викорінити цю несправедливість можна за допомогою концепту толерантності, як ідеї, яку необхідно поширювати у суспільстві, аби будь-яка форма інакшості сприймалася рештою індивідів позитивно або нейтрально. Інституціолізованою практикою мультикультуралізму у цьому аспекті можна назвати квоти, які висунула Американська кіноакадемія для номінації в категорії «Найкращий фільм».³⁷ Таким чином аби уникнути

³⁶ W Kymlicka. Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights. Oxford: Oxford University Press. 1995. С. 280.

³⁷ Academy establishes representation and inclusion standards for oscars® eligibility. Oscars.org | Academy of Motion Picture Arts and Sciences. URL: <https://www.oscars.org/news/academy-establishes-representation-and-inclusion-standards-oscarsr-eligibility> (date of access: 19.06.2022).

«недостатньо представлених у кіно груп», до цієї категорії зарахували етнічних представників та представників всіх рас, крім європеїдної, ЛГБТ+ людей, людей з особливими потребами та жінок.³⁸

Загалом, здебільшого усі периферійні концепти неомарксизму мають успадковану від нього слабкість, а саме – слабка інституціоналізація або повна її відсутність. Нині важливо зауважити на логічному ланцюжці, що теорія фемінізму, енвайронменталізму, мультикультуралізму та різних їх відгалужень є неомарксизмом у тій чи іншій формі, де використовується дискурс відносин експлуататорів та експлуатованих.

1.3.1. Постмодерністський підхід у конструюванні дискурсу неомарксизму

Концепція неограмшціанства негативно описує явище метанаративів, як ідей єдиної правди, оскільки у постмодерністському підході такий спосіб зображення дійсності є способом легітимізувати владу та вплив. Прикладом конструювання полярних ідей є дискурси, які домінували у суспільствах підчас Холодної війни. На думку Ліотара, метанаратив є тотожним з історичним наративом, оскільки вони обидва описують під певним кутом зображують історію розвитку суспільства у певний часовий проміжок, де «герой пізнання працює задля великої етикополітичної цілі загального миру»³⁹.

Початок XX століття був характерним початком таких ідеологій як лібералізм, соціалізм та фашизм, які мали на меті створити краще суспільство та змінити порядок денний на краще, але зазнали невдачі. Будь-

³⁸При врученні «Оскара» будуть враховувати расові та гендерні квоти у фільмах - Діло. Діло. URL: <https://dilo.net.ua/kultura/pry-vruchenni-oskara-budut-vrahovuvaty-rasovi-ta-genderni-kvoty-u-filmah/> (дата звернення: 19.06.2022).

³⁹ Лиотар Ж. Состояние постмодерна. СПб : Институт экспериментальной психологии, 1998.– С. 160.

яка форма інакшості зазнавала тоталітарного тиску, коли визнавався примат універсального еталону (нації, етносу, ідеї, економіки)⁴⁰.

Основою наукового інтересу Стівена Гілла, одного з найяскравіших представників неограмшціанства, здебільшого був феномен гегемонії Сполучених Штатів Америки, дослідник застосовує критичну теорію як методологічний інструментарій для аналізу міжнародних відносин. Позаяк, він апелює до концепції «здорового глузду» Антоніо Грамші, зауважуючи, що радикальні засоби колективної дії пов'язані з практикою зміни структур експлуатації, позбавлень та організованого насилля і покликані сприяти солідарності, соціальній справедливості та стабільності⁴¹. Стівен Гілл пояснює взаємозв'язок між суспільно-політичними рухами, виступають за зміну порядку денного на краще та новими лівими, серед яких є представники професійних груп, члени профспілок, лідерів корінних народів та молодих людей з вищою освітою, а також тих, хто наразі є студентами.

Постмодерністський підхід до сприйняття метанаративів у негативній конотації як єдиної альтернативи дійсності у конструюванні дискурсу знаходить своє відображення у нашому дослідженні.

⁴⁰ Шеренговський Д. Теорія постмодернізму.

URL: [https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/244232/mod_resource/content/1/Постмодернізм%20\(презентація\).pdf](https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/244232/mod_resource/content/1/Постмодернізм%20(презентація).pdf) (дата звернення: 12.06.2022).

⁴¹ С Гілл. Грамши и глобальная политика. 2013. С. 107

Розділ 2

Теоретико-методологічні засади дослідження

Зміна поширеності ідеології неомарксизму в студентських колах на прикладі студентів спеціальності «Політологія» в УКУ та НаУКМА 2018 року вступу за один рік

2.1. Дизайн дослідження

2.1.1. Опис обраних університетів для дослідження

Для цього дослідження нами було обрано 2 заклади вищої освіти, а саме – Національний Університет «Києво-Могилянська Академія» (далі - НаУКМА) та Український Католицький Університет (далі - УКУ) через те, що ця робота є логічним продовженням минулорічного дослідження, в якій ми аналізували поширення поглядів культурного марксизму (неомарксизму) в студентських колах зазначених університетів на прикладі студентів-політологів 3 р.н. Обидва університети, і УКУ і НаУКМА через свого часу зазнали утисків з боку радянської влади, відповідно до чого не функціонували в роки Радянського Союзу, саме тому позбавлені «радянського минулого» яке має переважна більшість закладів вищої освіти в Україні. Нині в УКУ та НаУКМА культивуються цінності державної незалежності України, академічної доброчесності, нульової терпимості до плагіату і корупції, повага до верховенства права та дотримання прав людини. Студенти цих ЗВО є активними рушіями багатьох змін, вони

долучаються до акцій протесту проти чинного очільника міністерства освіти і науки, Сергія Шкарлета.^{42 43}

Втім, НаУКМА та УКУ мають певні відмінності– Національний Університет «Києво-Могилянська Академія» є класичним дослідницьким університетом, в той час як Український Католицький Університет є приватним закладом вищої освіти, заснованим благодійним фондом Св. Климентія. У своїй попередній роботі ми припустили, що форма власності університету відіграє роль у ідеологічних переконаннях студентів, оскільки отримані результати досліджуваних та контрольної групи свідчили про те, що лише студенти приватного ЗВО скептичного ставилися до збільшення податків для більш заможного населення, для перерозподілу коштів для менш заможних людей.⁴⁴

Крім того, в зазначених університетах відрізняються концепції освітньої діяльності:

«Концепція освітньої діяльності НаУКМА орієнтована на формування національних та загальнолюдських цінностей, особистісну орієнтацію освіти, запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій у навчальний процес, інтеграцію української освіти до європейського і світового простору.»⁴⁵

«Український католицький університет прагне бути «культурною лабораторією, де Церква здійснює дійове переосмислення реальності» у

⁴² "Міністр тимчасовий, Могилянка - вічна". Студенти вимагають відставки Шкарлета - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60256604> (дата звернення: 19.06.2022).

⁴³ Львівські студенти вийдуть на акцію протесту проти очільника МОН Сергія Шкарлета. Дивись.info. URL: <https://divys.info/2022/02/04/lvivski-studenty-vyjdu-na-aktsiyu-protestu-proti-ochilnyka-mon-sergiya-shkarleta/> (дата звернення: 19.06.2022).

⁴⁴ Д.П. Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА. 2021. С. 25

⁴⁵ Статут національного університету "Києво-Могилянська Академія. 2016. С. 11

світлі Христового Євангелія; де богослови, філософи і вчені з інших ділянок людського знання – «з відкритим розумом і молитвою на колінах» – здійснюють культурну революцію; де відбувається широкий діалог між віруючими і невіруючими задля добра людини; де академічна спільнота стає співтворцем Церкви, яка виходить на межі суспільства і служить йому.»⁴⁶

УКУ та НАУКМА вже другий рік поспіль ділять між собою перше та друге місце у рейтингу за показником найбільшого балу ЗНО на контракт за даними інформаційної системи «Вступ.ОСВІТА.UA».⁴⁷ Такий показник відображає бажання абітурієнтів навчатися саме в цих університетах, бо маючи високий бал ЗНО за умови фінансової можливості сплатити вартість навчання, майбутні студенти обирають ці університети, замість вступу на державну форму навчання у інших Зкладах вищої освіти, що свідчить про високий рівень довіри та прихильності до зазначених ЗВО серед абітурієнтів.

Минулорічне дослідження показало, що в обох університетах неомарксистські ідеологічні погляди були доволі поширеними серед студентів 3 курсу спеціальності «політологія» 2018 року вступу. Нині перед нами стоїть завдання з'ясувати, чи змінився рівень прихильності студентів до цих ідей, зважаючи на індивідуальні зміни у житті, що могли трапитися протягом року та вплинути на ідеологічні переконання студентів та враховуючи факт того, що життя кожного українця назавжди змінилося через повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну.

⁴⁶ Статут Закладу Вищої Освіти "Український Католицький Університет" (нова редакція). 2020. С. 6.

⁴⁷ Вступ.ОСВІТА.UA: Найбільший бал ЗНО на контракт. *Освіта.UA*.
URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/vstup-osvita/59045/> (дата звернення: 19.06.2022).

2.1.2. Дослідницьке питання та гіпотеза

На прикладі студентів 2018 року вступу Національного Університету «Києво-Могилянська Академія» та Українського Католицького Університету спеціальності «політологія» підтвердити або заперечити гіпотезу про зміну ступеню їхньої прихильності до ідеології неомарксизму у порівнянні з результатами, отримані навесні 2021 року.

Гіпотези

1. Неомарксизм як набір ідеологічних переконань став менш поширеним серед студентів спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА у порівнянні з результатами, отриманими навесні 2021 року.
2. Індивідуальні фактори, що могли мати місце у житті студентів, такі як поява серйозних стосунків, працевлаштування або смерть близької людини можуть вплинути на ідеологічні переконання індивіда.
3. Ідеї енвайронменталізму, як периферійного концепту неомарксизму, не є мейнстрімними та будуть більш поширеним серед студентів спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА у порівнянні з результатами, отриманими навесні 2021 року.

2.1.3. Дослідницькі групи

Для проведення дослідження ми виокремили такі дослідницькі групи:

1. Студенти спеціальності «політологія» 4 року навчання Національного Університету Києво-Могилянська Академія
2. Студенти програми «Етика-Політика-Економіка» («політологія») 4 року навчання Українського Католицького Університету

2.1.4. Застосування методу анкетування для дослідження поширеності ідей неомарксизму серед студентів 4 р.н. спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА

Аналогічно до методології минулорічної роботи, це дослідження було проведене за допомогою індивідуального опитування у формі анкети. Респонденти отримали анкету з 25 запитань у форматі множинного вибору⁴⁸ Ми застосували 5 бальну шкалу, а перелік відповідей коливався від «Повністю погоджуюся» до «Повністю не погоджуюся» з відповідними проміжними варіантами. Питання до анкети були взяті з нашого попереднього дослідження, представленого у курсовій роботі з політології 2021 року, також ми додали новий розділ з питань, що стосувалися індивідуальної оцінки респондентів впливу війни на їхні ідеологічні переконання та запитань, що стосувалися змін у їхньому житті, що могли відбутися протягом останнього року.

«Складаючи ці питання ми адаптовували деякі питання з тесту «8 values»⁴⁹, що дозволяє визначити ідеологічні переконання респондента шляхом відповіді на 70 закритих запитань. Також складаючи перелік питань ми скористалися матеріалами курсу «Політичні теорії та ідеології» (укладачі Петро Байковський та Дмитро Шеренговський) та питаннями до саморефлексії до відповідного розділу курсу про культурний марксизм. Нашим завданням у побудові питань було саме виявити прихильність до ідей культурного марксизму у досліджуваних групах.^{50»⁵¹}

⁴⁸ Добренское В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования. – С. 768.

⁴⁹ 8values. 8values. URL: <https://8values.github.io>. (дата звернення: 19.06.2022).

⁵⁰ Байковський П. Питання для саморефлексії. URL: <https://cms.ucu.edu.ua/mod/page/view.php?id=140211>. (дата звернення: 19.06.2022).

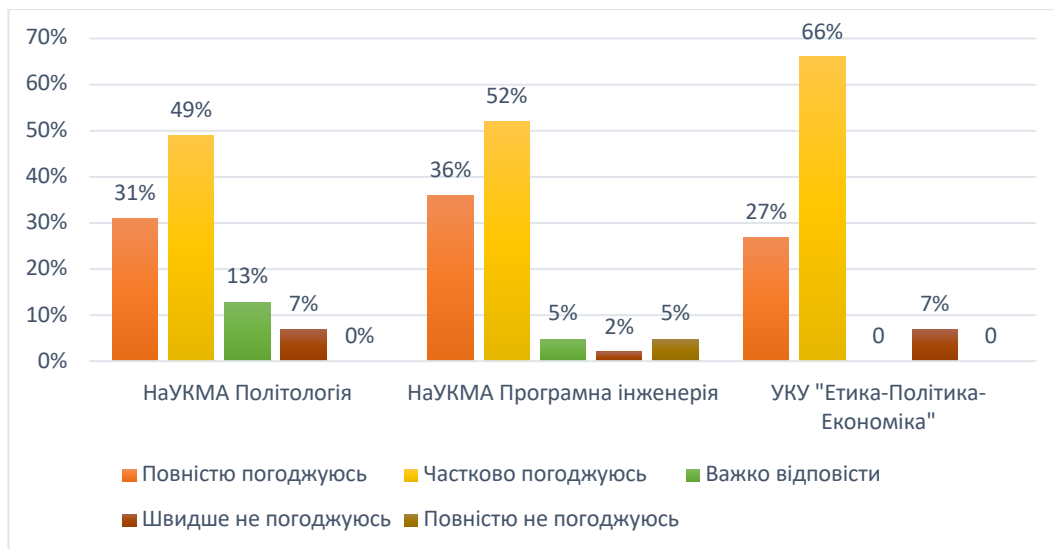
⁵¹ Д П. Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА. 2021. С. 22

Нами було обрано ту саму групу респондентів, яку ми досліджували минулого року через те, що повномасштабна війна з росією, можливі індивідуальні зміни у житті студентів можуть суттєво вплинути на ідеологічні переконання зазначених груп. Саме тому нашим завданням є з'ясувати, наскільки стійкою у свідомості респондентів є ідеологія неомарксизму до суспільно-політичних та індивідуальних змін.

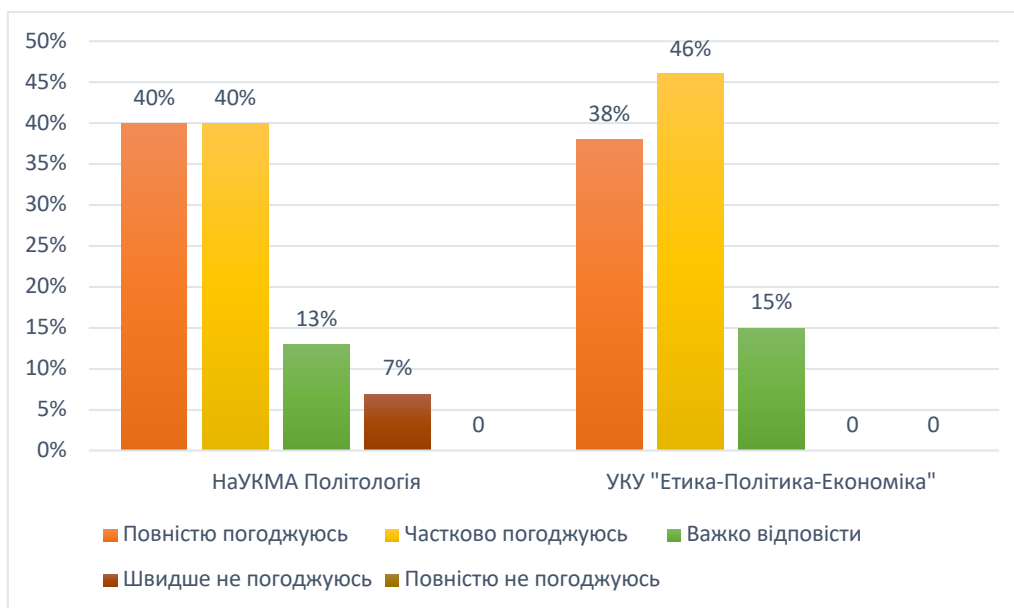
Розділ 3

Інтерпретація отриманих результатів

1. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що корпораціям не можна довіряти захист навколишнього середовища, тому потрібне державне регулювання у цій сфері (квоти на викиди парникових газів, тощо)

(Малюнок 1) Відповіді респондентів на питання №1 2021р.

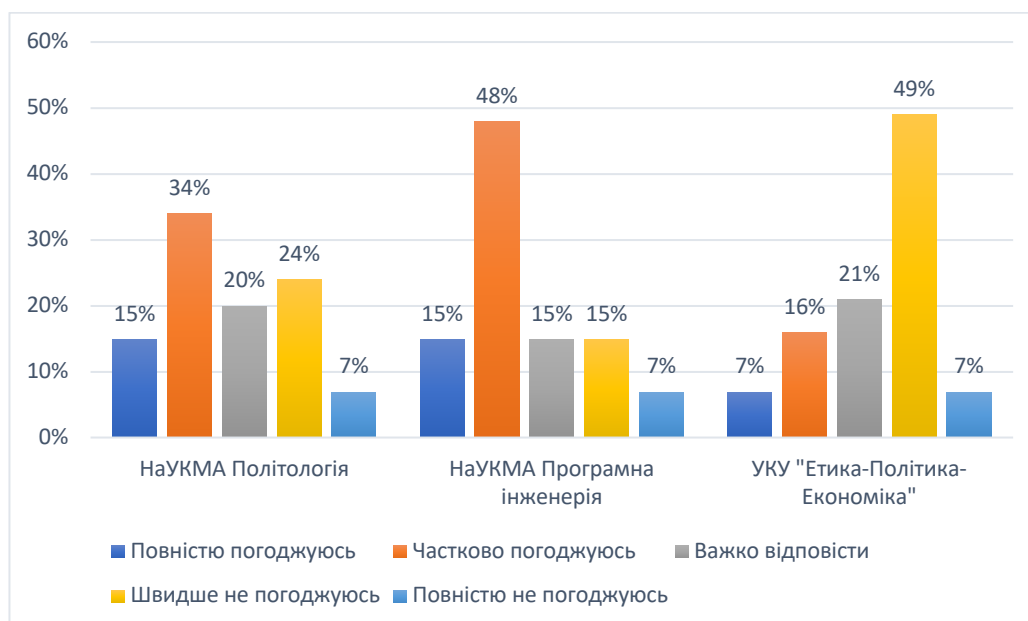

(Малюнок 2) Відповіді респондентів на питання №1 2022р.

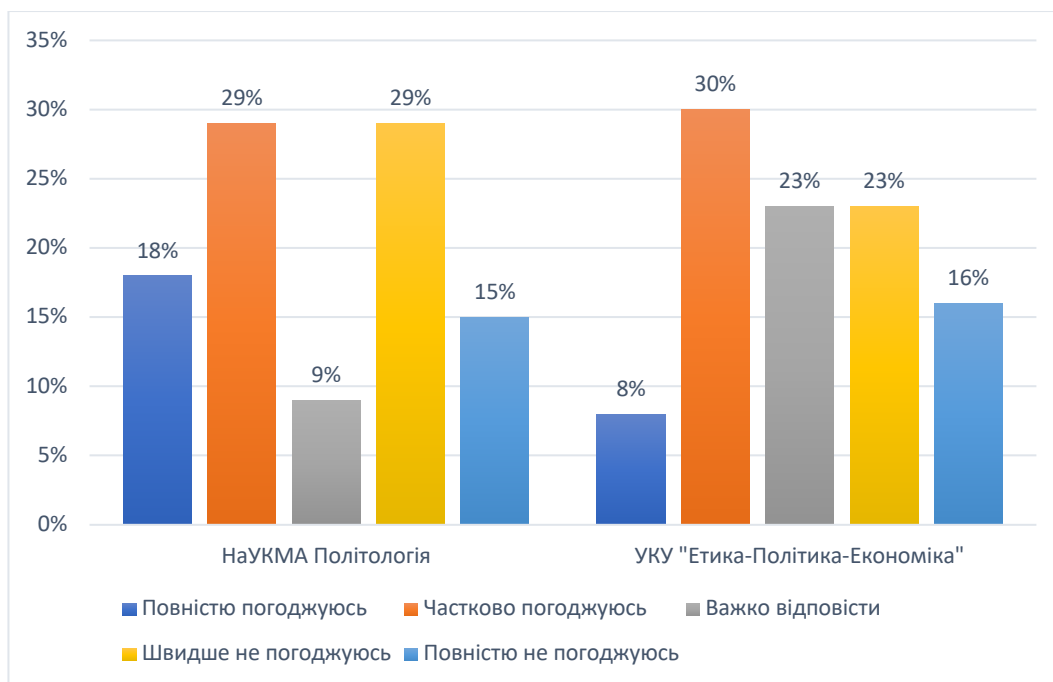
Енвайронменталізм відіграє важливу роль у якості периферійного концепту неомарксизму, та, на нашу думку, протягом останнього десятиліття розпочинає свій шлях як інституціоналізована ідеологія, завдяки чому має великий шанс набути більшого поширення з розвитком зеленої та альтернативної енергетики. Аналізуючи відповіді досліджуваних груп за 2021 рік (Малюнок 1) та 2022 рік (Малюнок 2), можна помітити, що респонденти вже вдруге підтверджують тезу, що експлуатація навколишнього середовища підприємствами є такою, що викликає занепокоєння і державне регулювання буде єдиним можливим виходом для забезпечення захисту оточуючого середовища шляхом квот на викид парникових газів, підвищенні податки за додаткові викиди CO₂ неекологічними автомобілями, що спонукають громадян перейти на безпечнішу для довкілля альтернативу.

(Малюнок 4) Питання №1

2. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що податки повинні бути збільшені для заможних та перерозподілені на користь менш заможного населення?

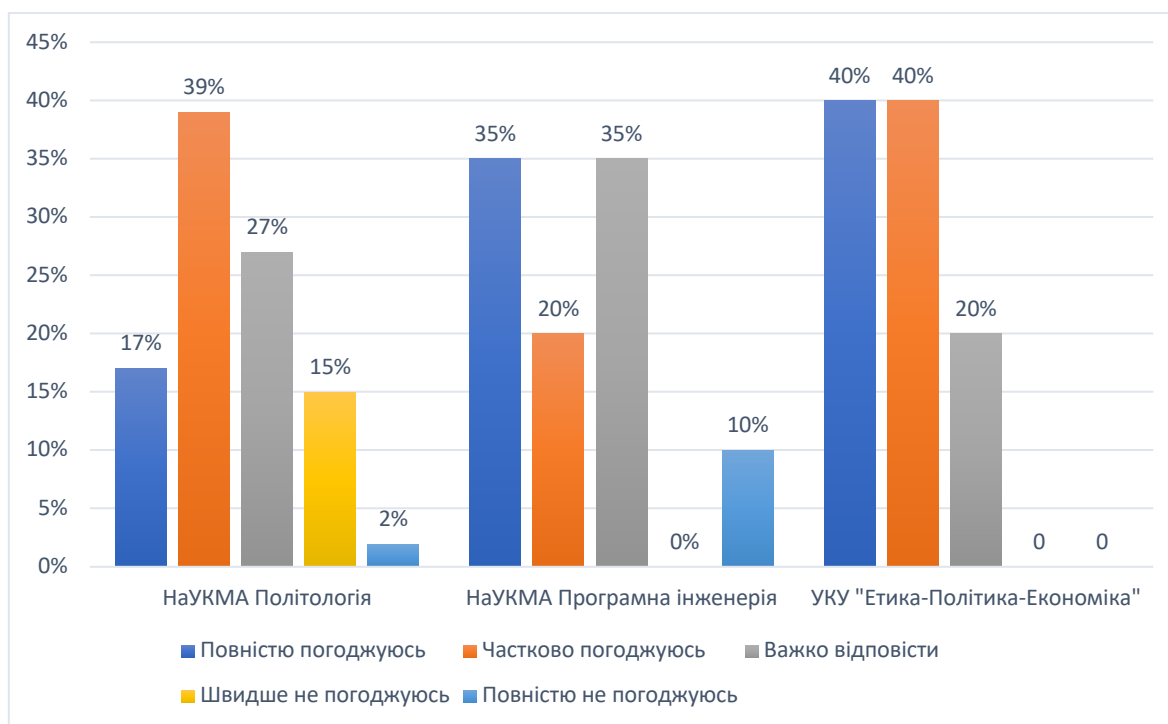
(Малюнок 3) Відповіді респондентів на питання №2 2021р.

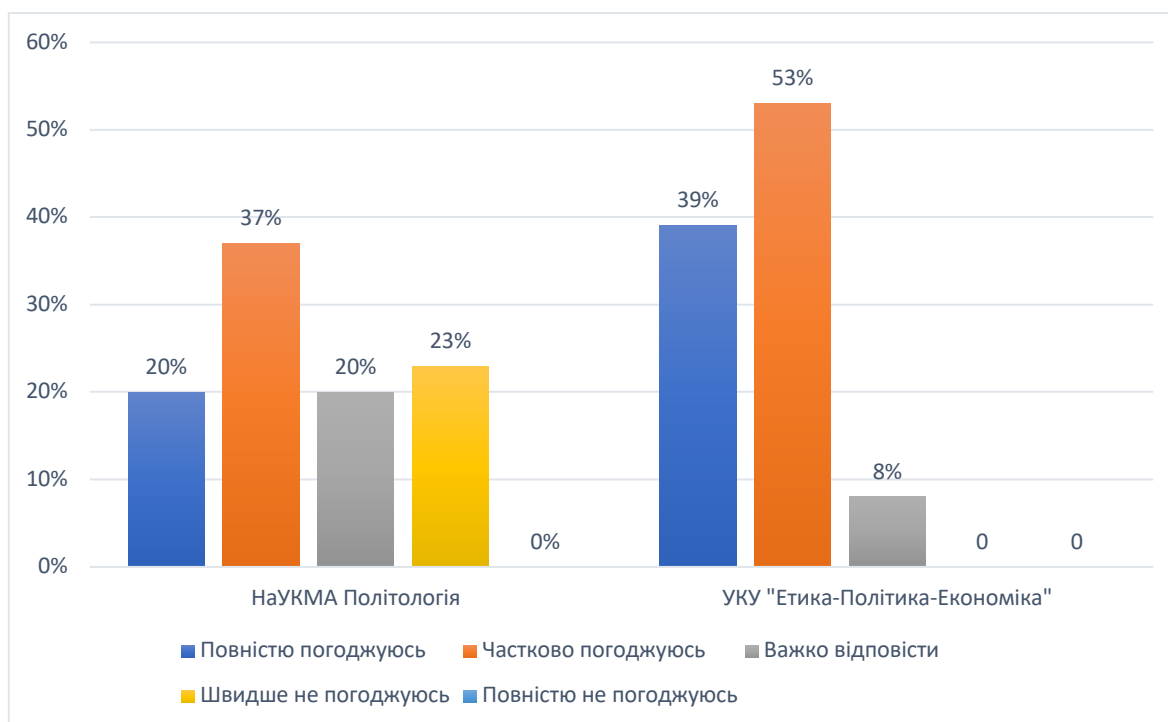
(Малюнок 4) Відповіді респондентів на питання №2 2022р.

Відповіді на друге питання, яке є класичним для того, аби визначити позицію індивіда на економічній вісі ідеологічної системи координат, показали у 2022 році (Малюнок 4) відмінний результат від того, який групи мали у 2021 році (Малюнок 3). На нашу думку, це зумовлено тим, що більше 80% в обох досліджуваних групах або працевлаштувалися протягом останнього року, або були працевлаштовані, але з певний причин зараз не працюють. З цього ми можемо робити висновок, що особистий заробіток спонукає переважну більшість індивідів відмовитися від ідей лівого спрямування, про збільшення податків для заможних на користь менш заможного населення. Відповідно до чого, ми можемо припустити, що ідея прогресивного податку в Україні матиме поширення серед безробітних, людей з низьким доходом або студентів, натомість серед дорослого населення середнього віку з середнім та вищим за середній рівнем заробітної плати така ідея відгукуватися не буде.

3. Чи погоджуєтесь ви з тезою про те що приватна благодійність зазвичай дає кращі результати, аніж соціальні програми ініційовані державою.

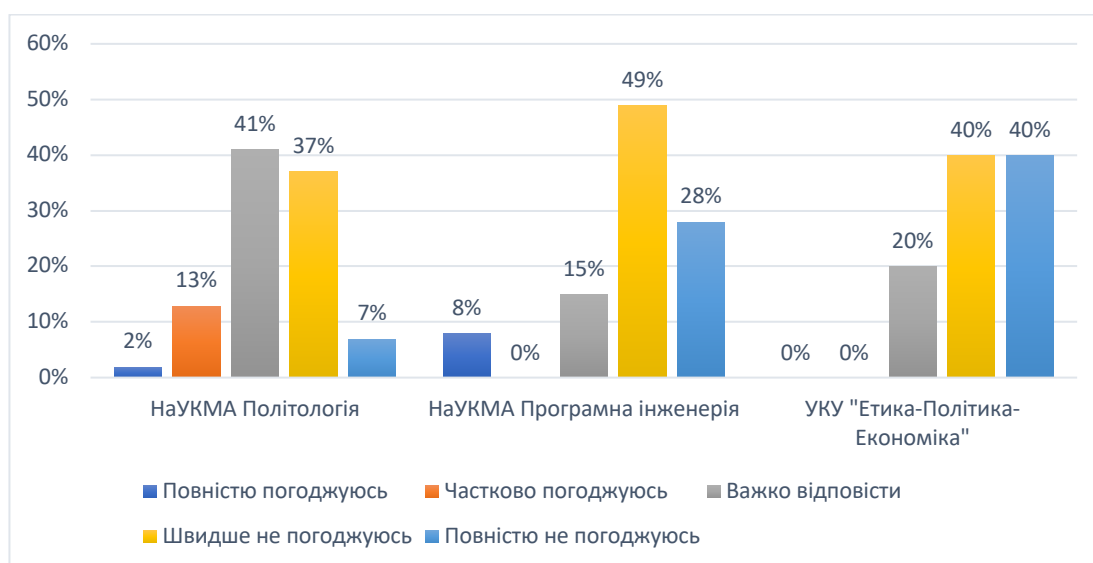
(Малюнок 5) Відповіді респондентів на питання №3 2021р.

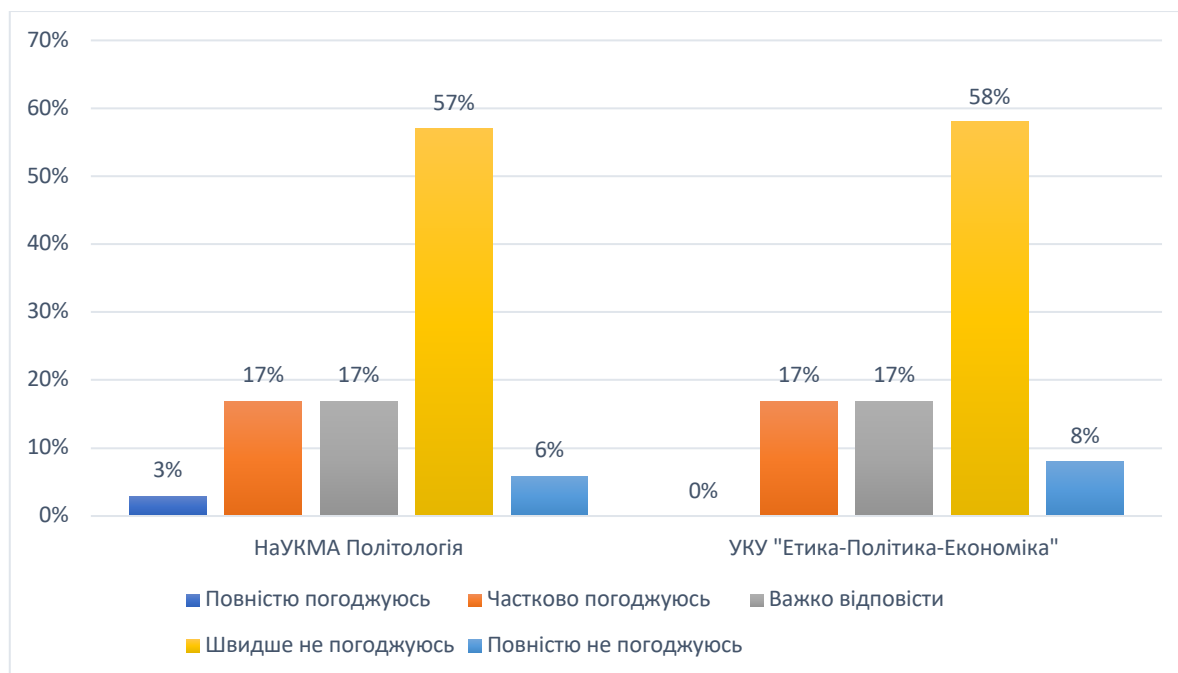
(Малюнок 6) Відповіді респондентів на питання №3 2022р.

Третє питання, яке стосувалося переваг приватної благодійності над ініційованими державою соціальними програмами отримало приблизно такі самі результати у 2022 році (Малюнок 6) як і в попередньому дослідженні, що відбулося у 2021 році (Малюнок 5). Це свідчить про те, що думка респондентів стосовно цього питання принципово не змінилася, тим не менш, студенти НаУКМА показали дещо вищий результат незгоди з цією тезою в обох дослідженнях. У минулорічному дослідженні ми висунули гіпотезу, що форма власності закладу вищої освіти може впливати на відношення опитуваних до приватної благодійності та соціальних програм ініційованих державою. Цього року ми можемо підтвердити цю тезу, оскільки студенти НаУКМА (приблизно 40% з них) навчаються на програмі державного замовлення, в той час як Український Католицький Університет було створено завдяки приватній благодійності, а нині багато інституційних змін та програм розвитку ЗВО відбувається саме завдяки приватній благодійності.

4. Чи погоджуєтесь ви з тезою про те, що наукові дослідження, які фінансуються державою, зазвичай приносять більше користі, аніж ті, які фінансуються приватними інвесторами.

(Малюнок 7) Відповіді респондентів на питання №4 2021р.

(Малюнок 8) Відповіді респондентів на питання №4 2022р.

У цьому питанні обидві досліджувальні групи продемонстрували однаковий результат у дослідженні, проведеному у 2022 році (Малюнок 8), якщо порівнювати отримані дані з результатом, який було продемонстровано у 2021 році (Малюнок 7) можна побачити, що студенти 4 р.н навчання в переважній більшості визначилися зі своєю позицією у бік того, що наукові дослідження, фінансовані державою приносять менше користі аніж ті, що були профінансовані приватними інвесторами.

5. Чи погоджуєтесь ви з тезою про те, що чим вільніший ринок, тим більше свободи мають індивіди.

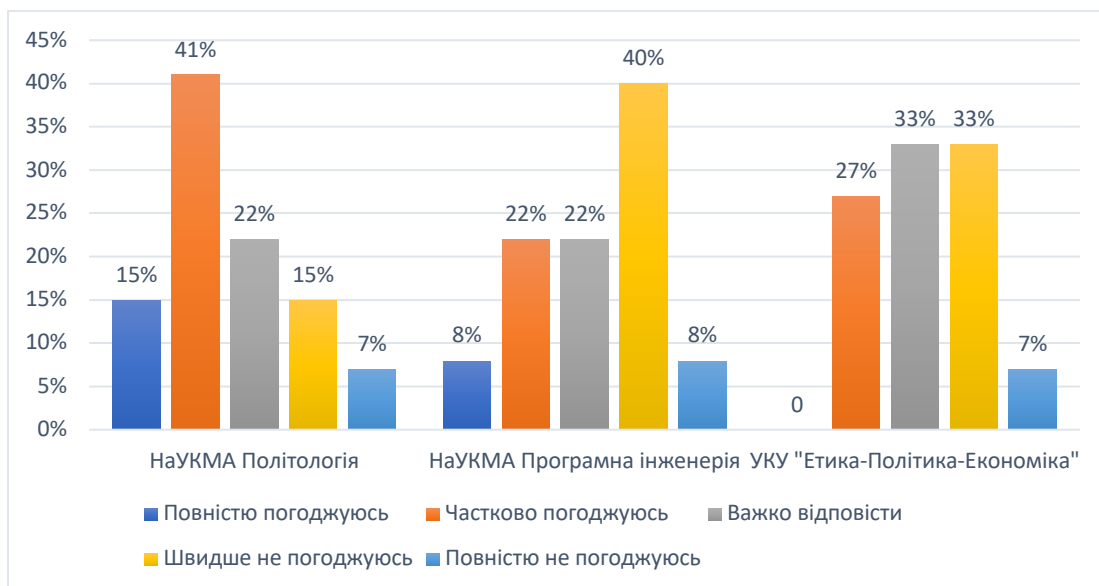
(Малюнок 9) Відповіді респондентів на питання №5 2021р.

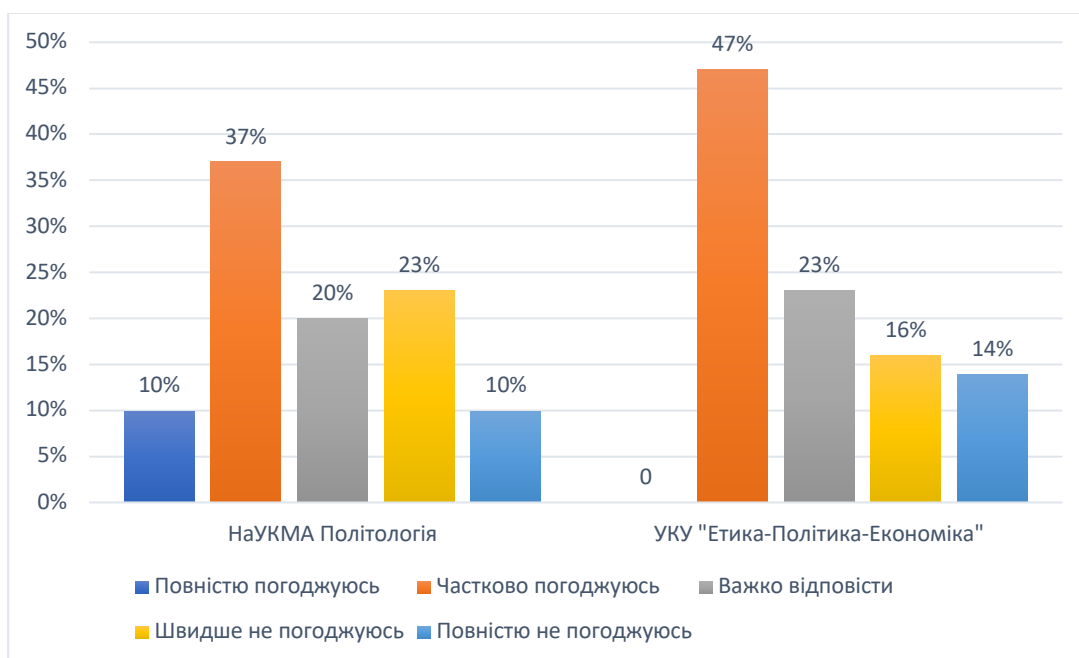
(Малюнок 10) Відповіді респондентів на питання №5 2022р.

Відповіді респондентів на п'яте питання в обох роках, коли було проведено дослідження збігаються (Малюнок 9), (Малюнок 10). Студенти обох зазначених університетів вважають, що вільний ринок прямопропорційно впливає на свободу індивіда.

6. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що експлуатація з боку корпорацій викликає більше занепокоєння, ніж експлуатація з боку уряду

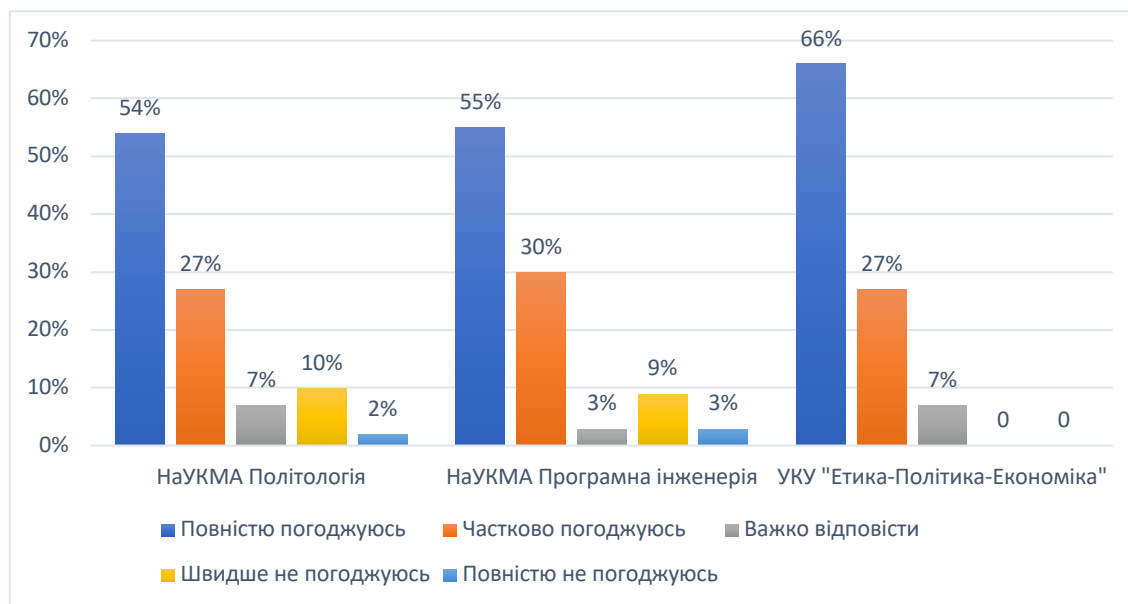
(Малюнок 11) Відповіді респондентів на питання №6 2021р.

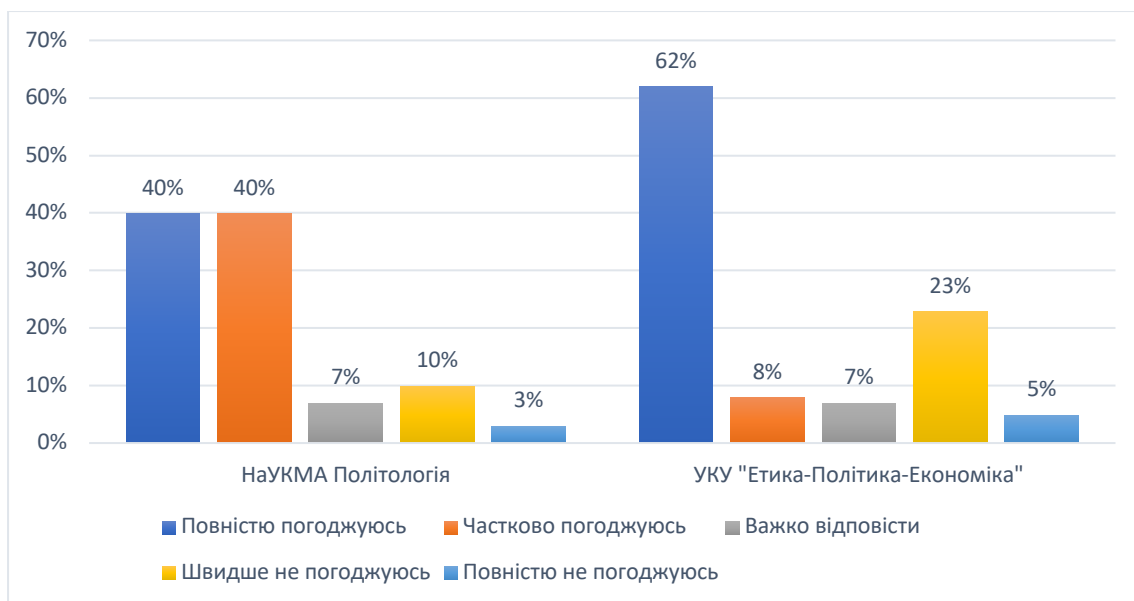
(Малюнок 12) Відповіді респондентів на питання №6 2022р.

У дослідженні, яке відбувалося у 2021 році (Малюнок 11) дослідницька група студентів УКУ спеціальності «політологія» 3 р.н. продемонстрували великий показник незгоди з тезою, що експлуатація з боку корпорацій викликає більше занепокоєння, ніж експлуатація з боку уряду. Натомість, дослідження проведене у 2022 році (Малюнок 12) продемонструвало, що близько 47% опитуваних цієї дослідницької групи погоджуються з тезою, наведеною у питанні. На нашу думку, така зміна поглядів протягом одного року може бути зумовлена високим показником працевлаштування серед студентів, через що вони могли зазнати того чи іншого виду експлуатації з боку корпорацій та переглянути свою ідеологічну позицію з цього питання. Респонденти іншої досліджуваної групи продемонстрували майже ідентичні результати, що і минулого року.

7. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що носіння масок протягом пандемії повинно бути обов'язковим для всіх і порушники мають нести відповідальність за недотримання встановлених державою правил.

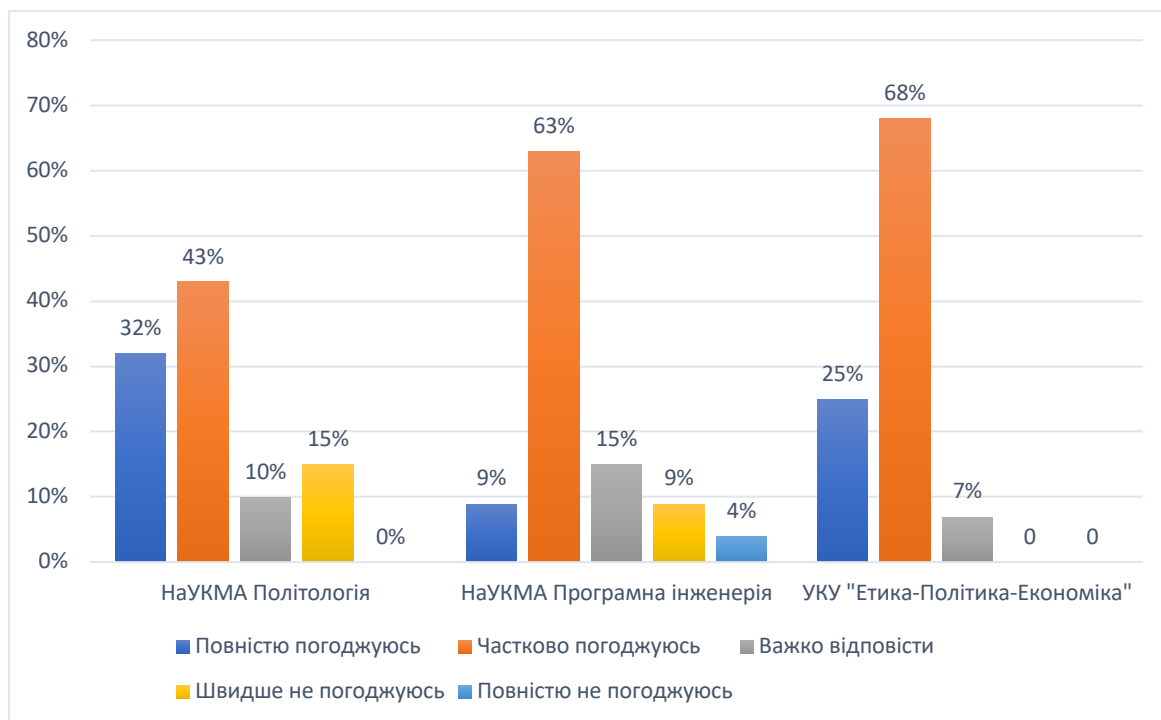
(Малюнок 13) Відповіді респондентів на питання №7 2021р.

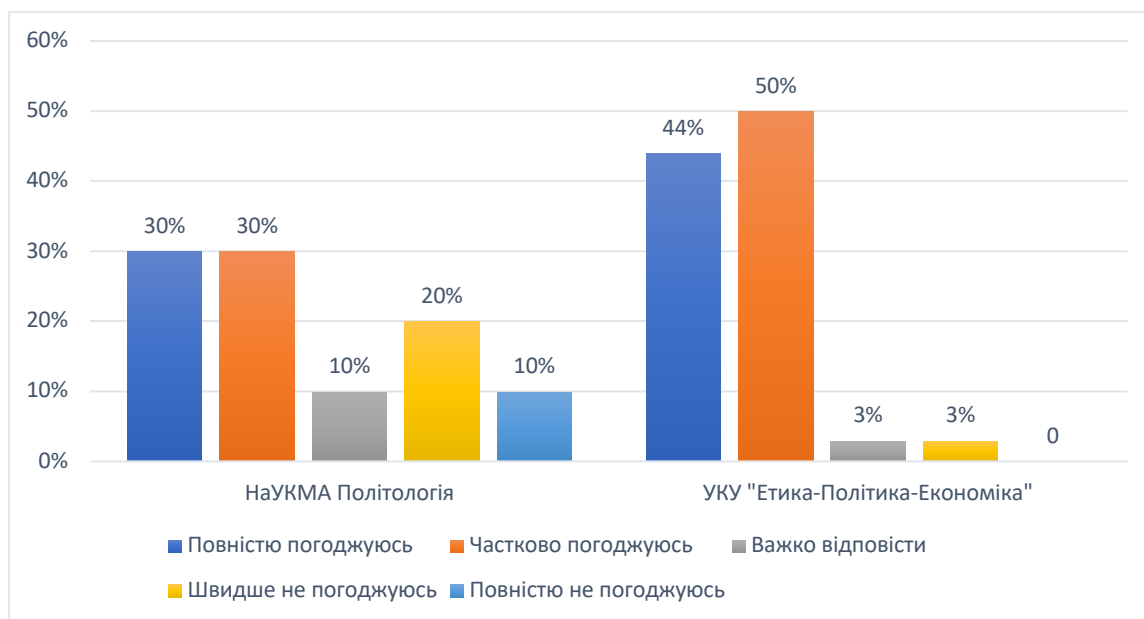
(Малюнок 14) Відповіді респондентів на питання №7 2022р.

Пандемія коронавірусу, що розпочалася у 2020 році і досі відгукується чималою кількістю наслідків у різних суспільствах. Зокрема, дискусійним і надалі лишається питання, що є важливіше – загальносуспільний добробут чи свобода індивіда. Відповіді на сьоме запитання у студентів спеціальності «політологія» НаУКМА за рік суттєво не змінилися, близько 80% погоджуються з наведеною в запитанні тезою, в той час як 13% не погоджуються з обов’язковим носінням маски протягом пандемії. Натомість, студенти спеціальності «політологія» УКУ продемонстрували відмінні результати у 2022 році (Малюнок 14) у порівнянні з дослідженням 2021 року (Малюнок 13). Якщо минулого року всі респонденти одностайно погоджувалися з наведеною тезою, або вагалися у відповіді, у 2022 році в цій досліджуваній групі 23% змінили свою думку і все ж не погоджуються з втручанням у приватний простір індивіда державою.

8. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що міжнародні компанії зазвичай неетично експлуатують робочу силу у країнах, що розвиваються

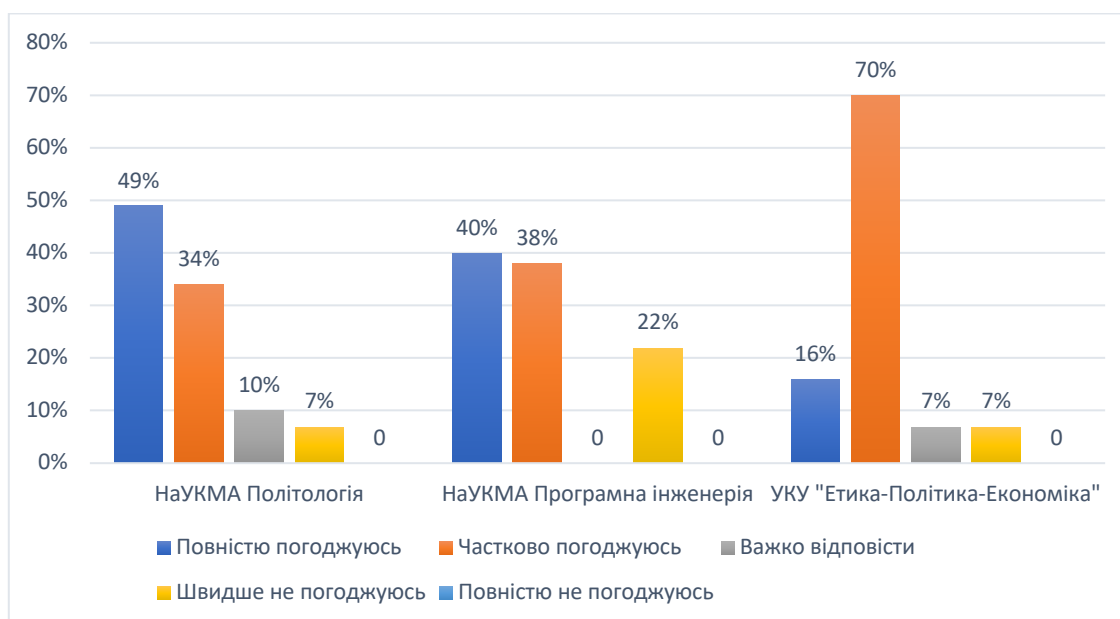
(Малюнок 15) Відповіді респондентів на питання №8 2021 р.

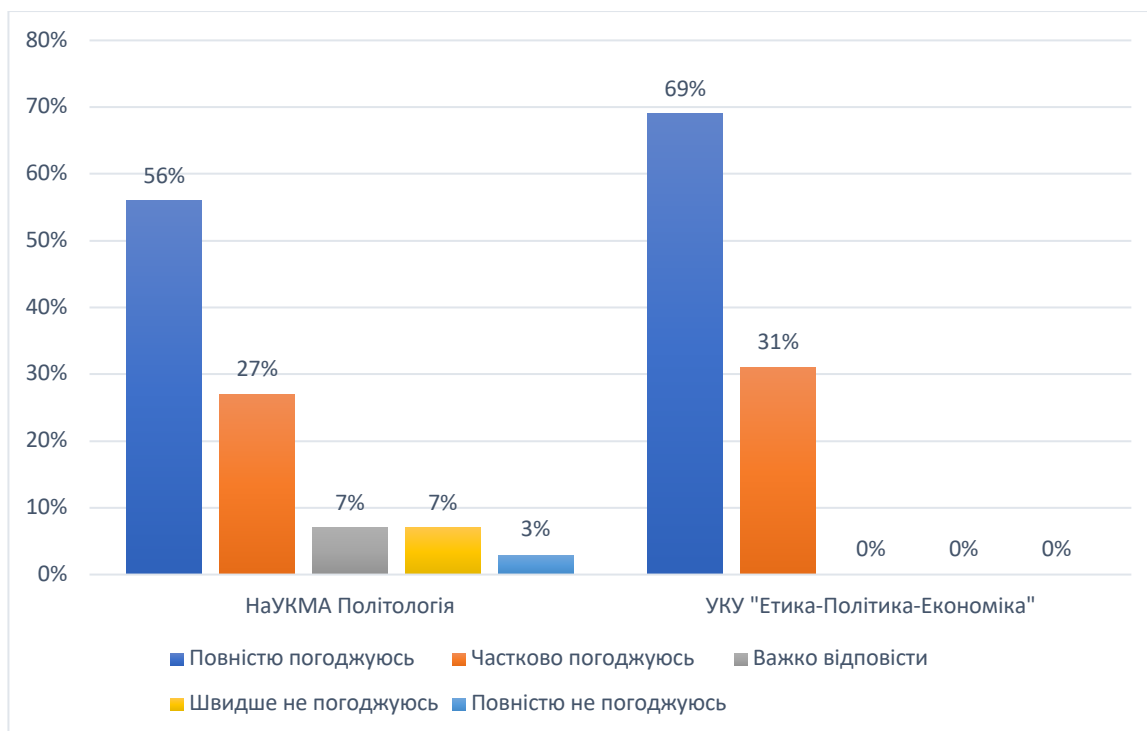
(Малюнок 16) Відповіді респондентів на питання №8 2022р.

У восьмому питанні, пов'язаному з неетичною експлуатацією міжнародними компаніями робочої сили з країн, що розвиваються суттєвої зміни з 2021 року (Малюнок 15) по 2022 року (Малюнок 16) зазнали відповіді студентів спеціальності «політологія». У порівнянні з 15% незгодних із зазначеною в анкеті тезою у 2021 році, з'являються 30% незгодних з цим питанням респондентів у 2022 році. На нашу думку, що жорстока війна, яка йде в Україні зараз переміщує фокус суспільно-політичного дискурсу на події, які відбуваються в Україні. Відповідно, чимало респондентів, можливо наново переосмислили власні цінності, серед яких не знайшлося місця емпатії до неетично експлуатованої робочої сили з країн, що розвиваються.

9. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що у період сьогодення приватний простір індивіда сильно політизується

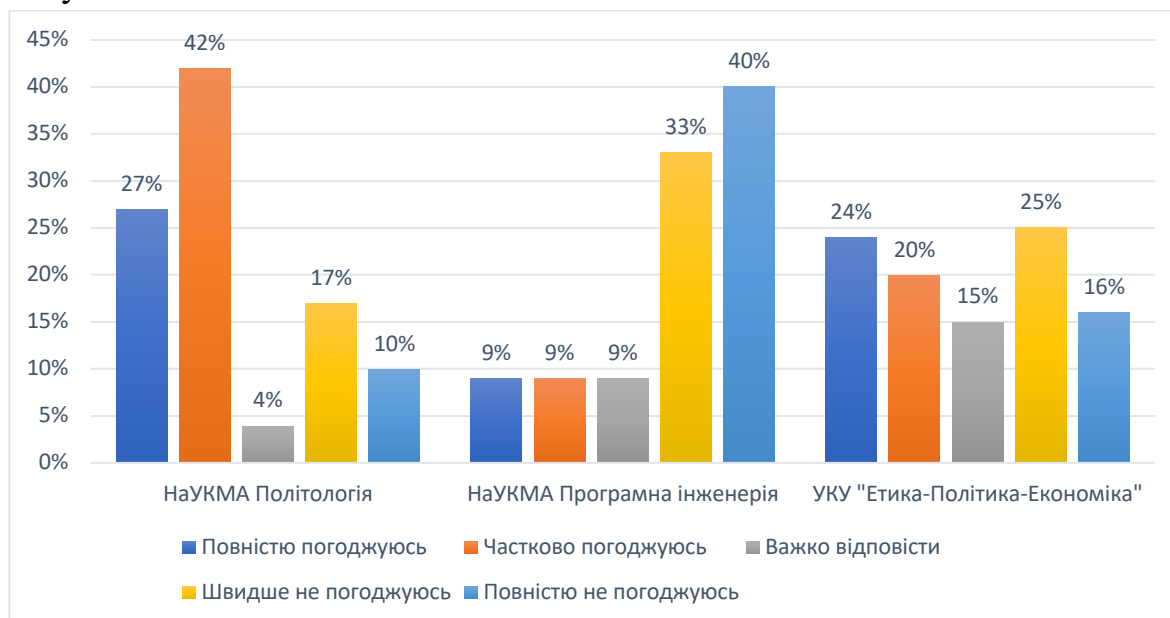
(Малюнок 17) Відповіді респондентів на питання №9 2021р.

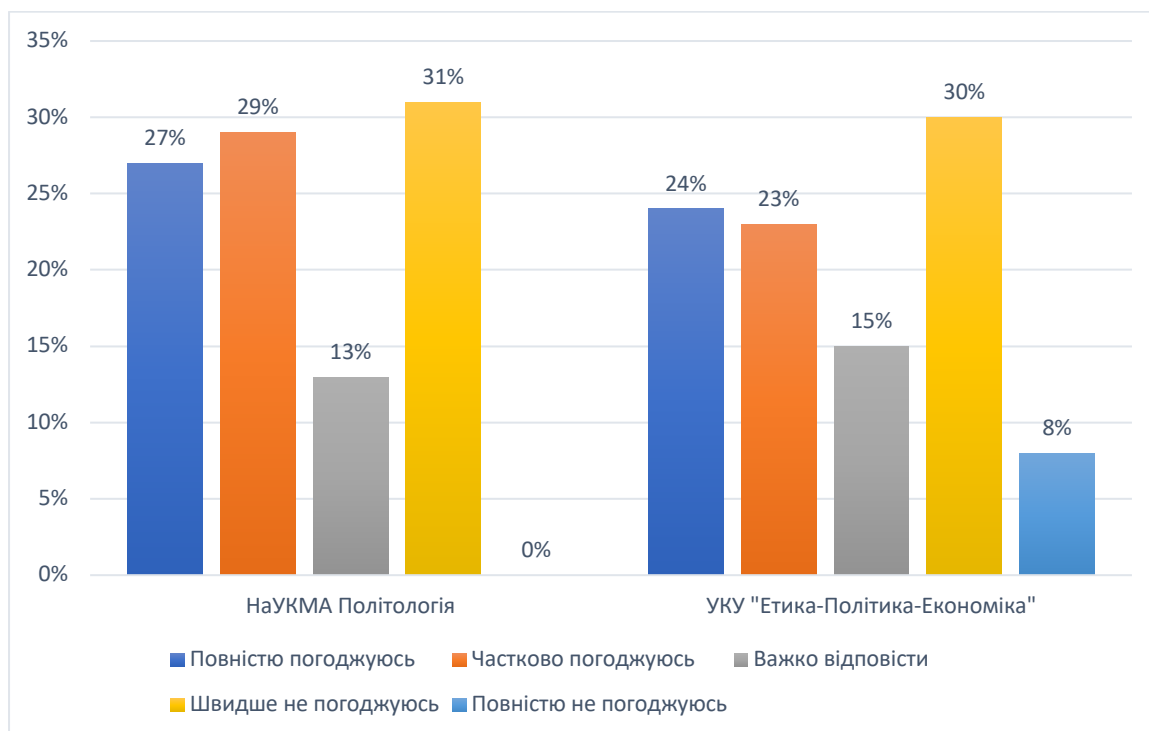
(Малюнок 18) Відповіді респондентів на питання №9 2022р.

На питання про політизацію політичного простору відповіді респондентів у 2021 (Малюнок 17) та 2022 році (Малюнок 18) не змінилися в жодній з досліджуваних груп, таким чином можна зробити висновок, що думка респондентів про політизацію приватного простору сьогодення швидше за все не зміниться.

10. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що політика введення гендерних квот (усталена к-ть жінок у топ-менеджменті компаній, жінок у парламенті тощо) є позитивною практикою та має розвиватися в українському суспільстві

(Малюнок 19) Відповіді респондентів на питання №10 2021 р.

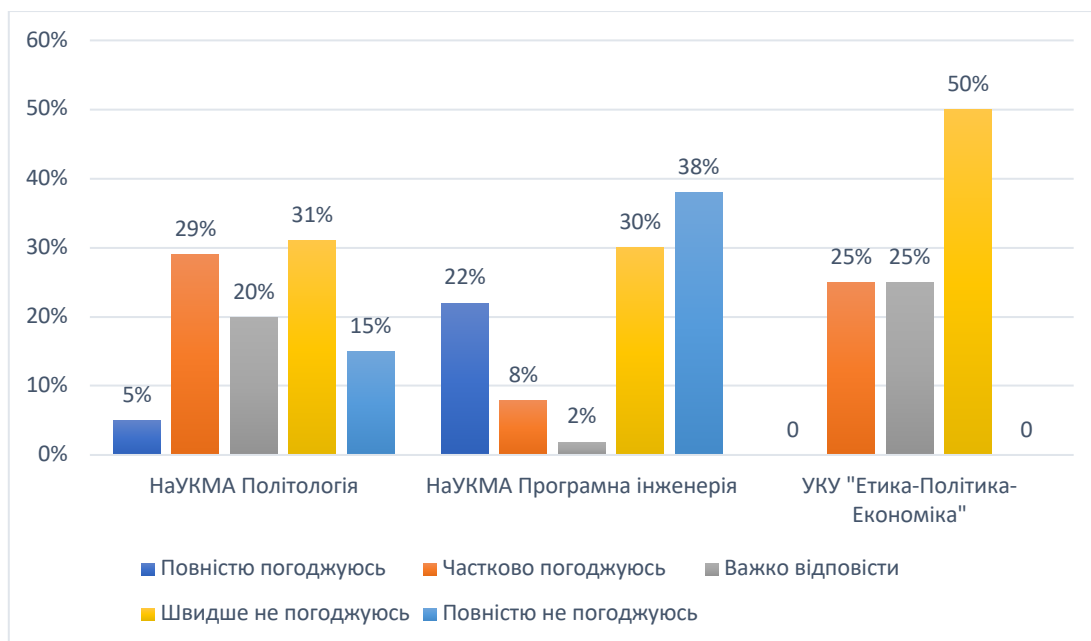

(Малюнок 20) Відповіді респондентів на питання №10 2022 р.

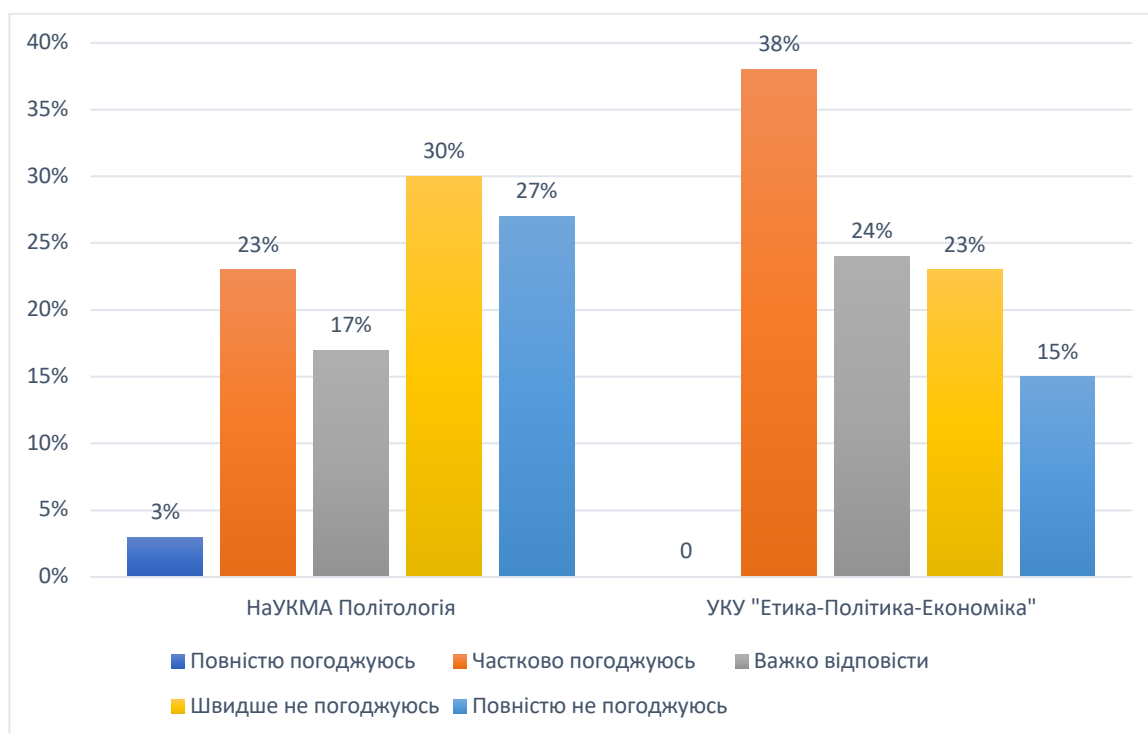
У десятому питанні анкети ми хотіли з'ясувати підтримку респондентами інституціоналізацію ідеологічних практик неомарксизму, оскільки введення квот для тих, хто раніше був дискримінованим має відновити справедливість та зменшити експлуатацію. На діаграмі результатів за 2021 рік (Малюнок 19) ми бачимо доволі вагому підтримку подібних практик серед студентів 3 р.н. НаУКМА, натомість серед студентів УКУ спостерігався певний паритет. У 2022 році (Малюнок 20) Підтримка тези, що гендерні квоти є позитивним явищем, яке має розвиватися в українському суспільстві серед студентів 4 р.н НаУКМА знизилася, в той час як серед другої досліджуваної групи результати лишилися незмінними.

На нашу думку, таке коливання у відповідях студентів НаУКМА спричинене тим, що студентство вірить у рівність всіх людей між собою, завдяки чому жінки можуть конкурувати з чоловіками нарівні в усіх сферах, відповідно до чого квоти не є першочерговою необхідністю, бо жінки можуть досягнути керівних посад або депутатського мандату без «пільг» від суспільства та держави.

11. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що цензура як засіб захисту вразливих верств населення може бути виправдана

(Малюнок 21) Відповіді респондентів на питання №11 2021 р.

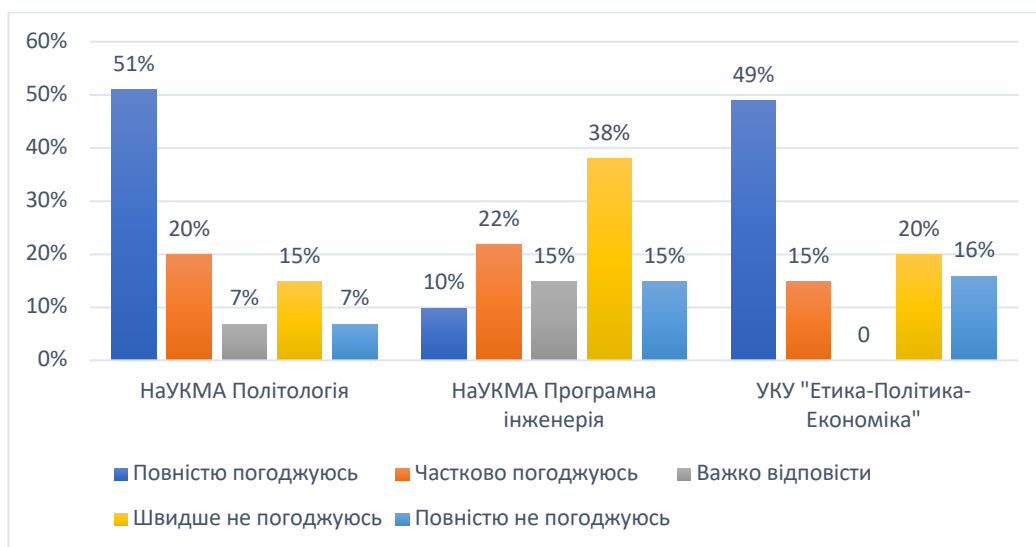

(Малюнок 22) Відповіді респондентів на питання №11 2022 р.

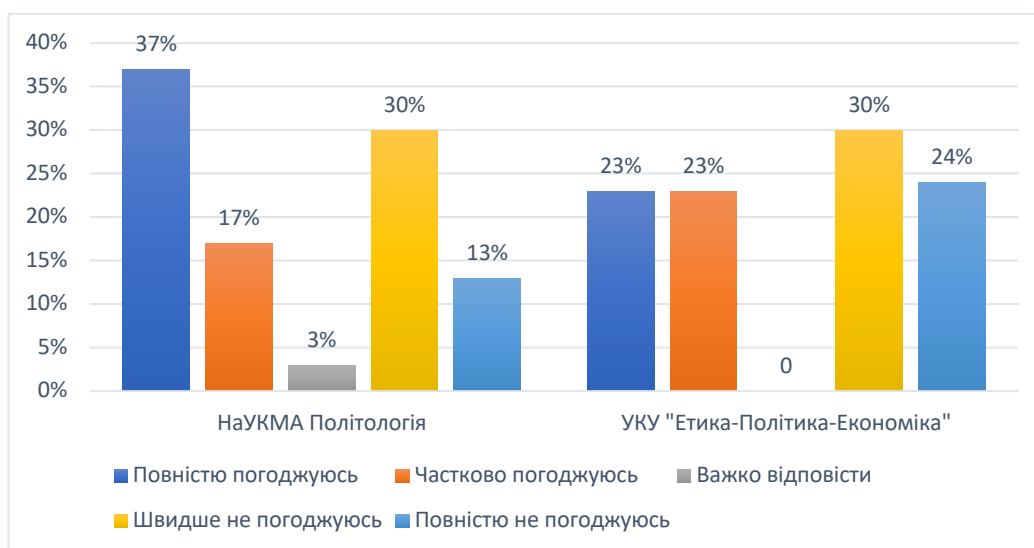
У питанні №11 ми помітили цікавий факт того, що в респондентів з УКУ збільшився рівень толерантності до цензури як захисту вразливих верств населення. В другій дослідницькій групі відсутніх змін результатів

у 2022 році (Малюнок 21) у порівнянні з 2021 роком (Малюнок 20) не відбулося. На нашу думку, зміна у показниках відповідей в УКУ пов'язана трактуванням цензури в умовах повномасштабної війни, в якій наразі знаходиться Україна.

12. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що немає диких і цивілізованих народів, існують лише різні культури.

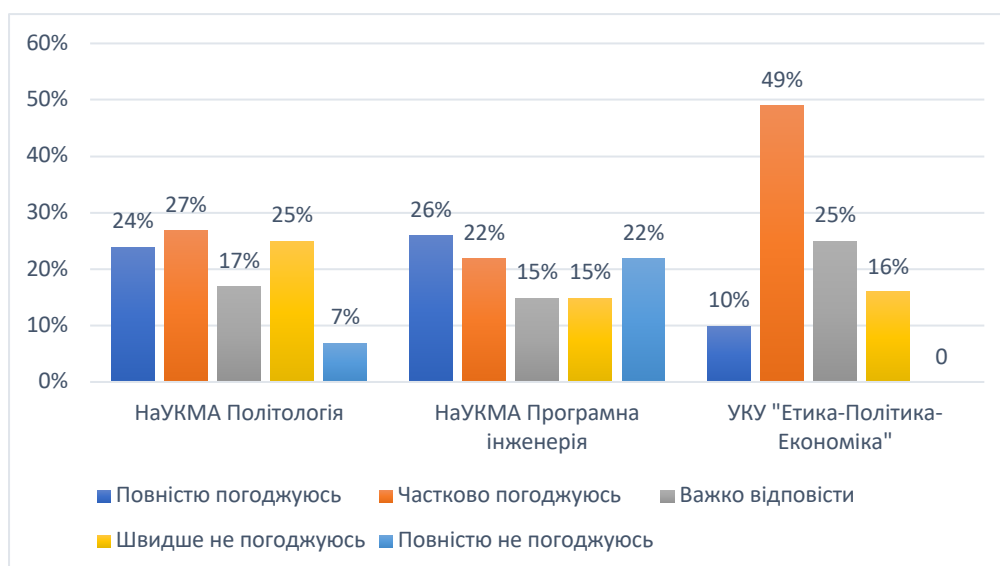
(Малюнок 23) Відповіді респондентів на питання №12 2021 р.

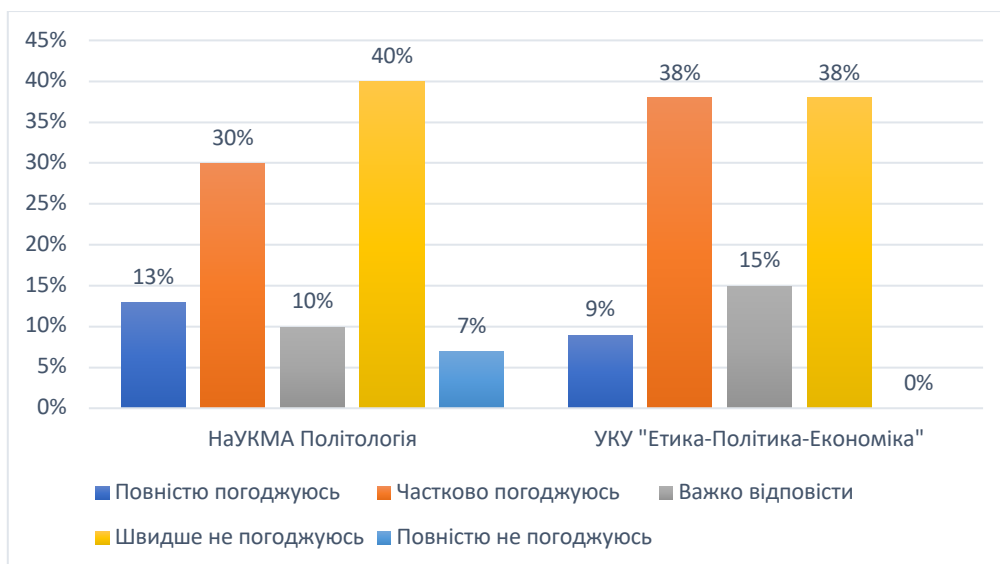
(Малюнок 24) Відповіді респондентів на питання №12 2022 р.

Аналізуючи відповіді респондентів на запитання № 12 нами було помічено цікавий факт того, що у 2022 році (Малюнок 24) у порівнянні з 2021 роком (Малюнок 23) в обох досліджуваних групах збільшився відсоток незгоди з твердженням про те, що не існує диких і цивілізованих народів, є лише різні культури. На нашу думку, такі відповіді спричинені тим, що жорстокість та звірства, яке продемонстрували російські військові від початку повномасштабної війни росії проти України та байджуість російського населення до тих дій, що вчиняє їхня армія на території іншої суверенної держави спричинила таку різку зміну ставлення респондентів до цього питання.

13. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що іммігранти першого покоління ніколи не можуть бути повністю інтегровані в свою нову країну, через те що місцеве населення не сприймає культурні цінності тих, хто прибув до їхньої країни

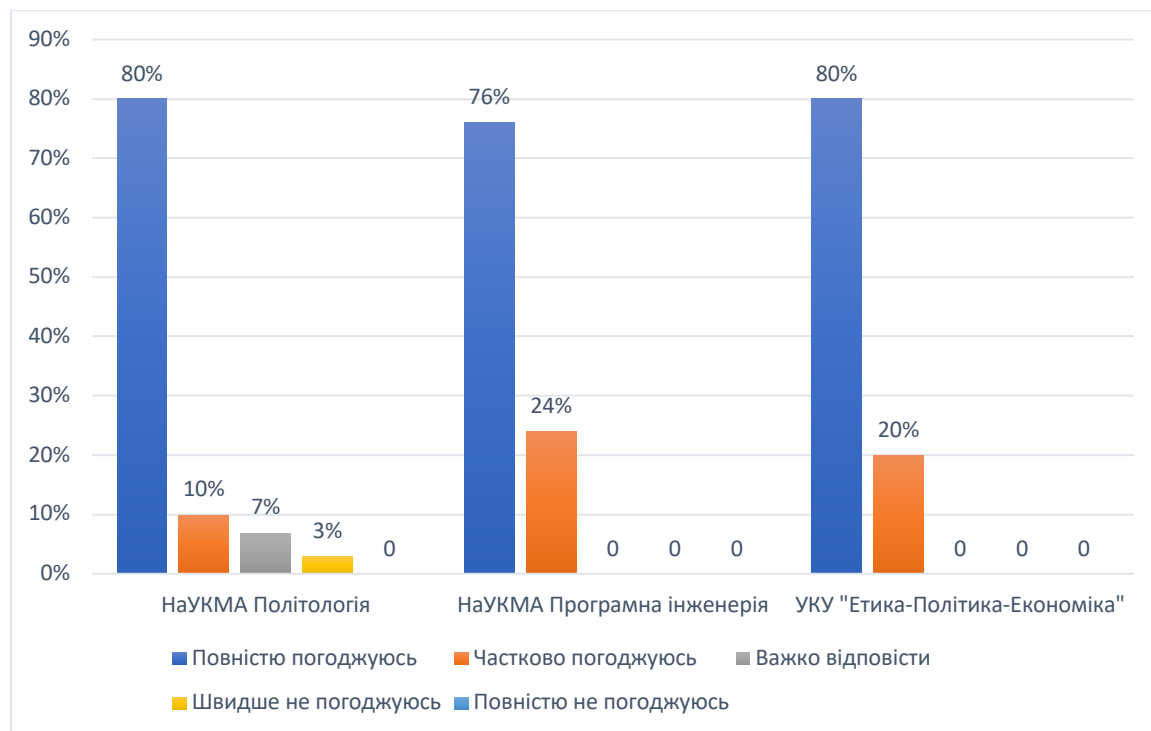

(Малюнок 24) Відповіді респондентів на питання №13 2021 р.

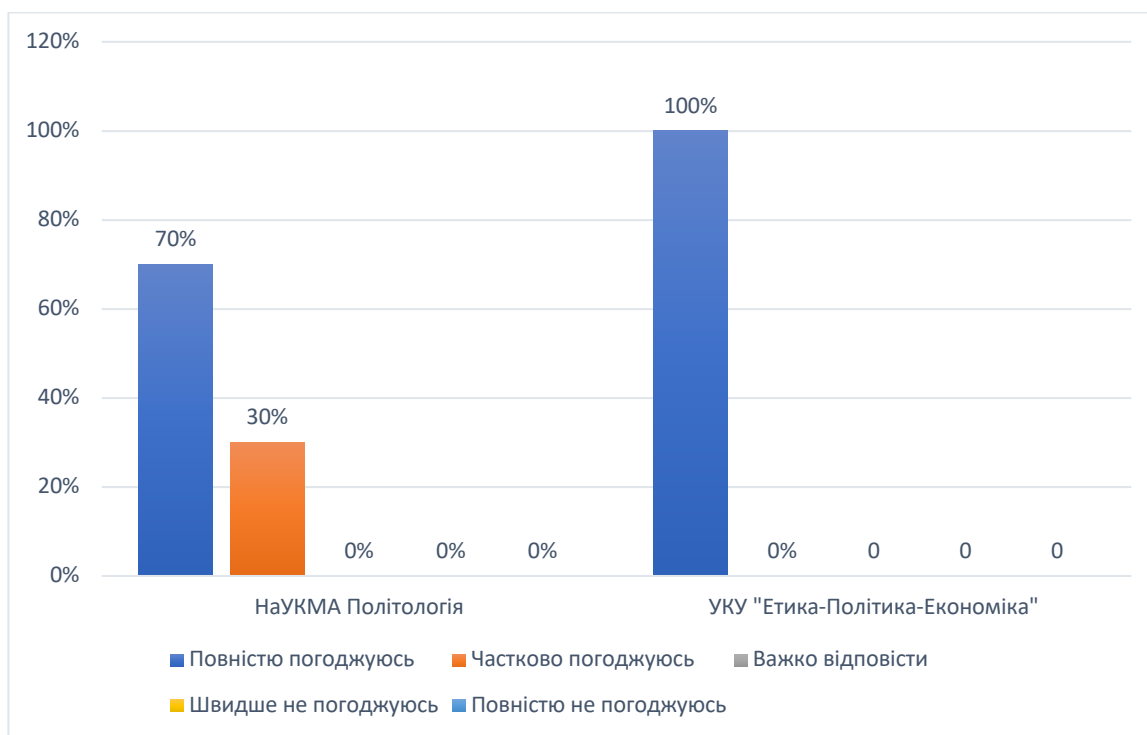

(Малюнок 25) Відповіді респондентів на питання №13 2022 р.

14. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що місце народження, країна, сім'я та приналежність до певних соціальних груп впливають на розвиток індивіда

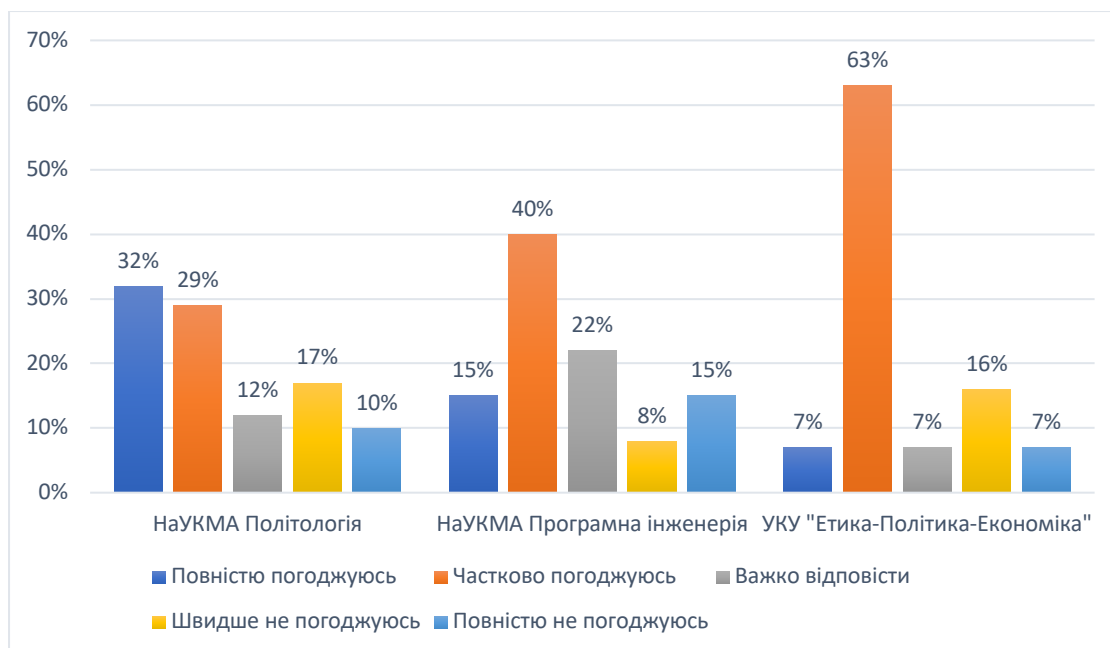
(Малюнок 26) Відповіді респондентів на питання №14 2021 р

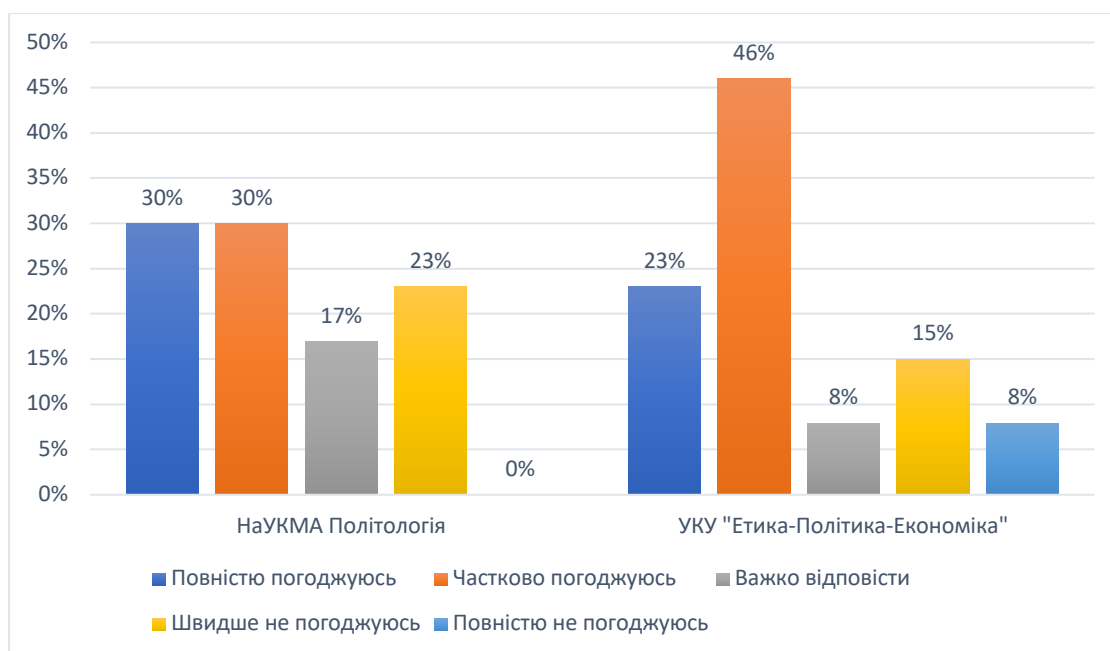
(Малюнок 27) Відповіді респондентів на питання №14 2022 р.

У двох попередніх запитаннях №13 та №14 ми тестуємо гіпотезу про те, чи залежить розвиток індивіда виключно від його дій, чи соціальний контекст має істотний вплив на це. Результати опитування показали, що цього року (Малюнок 27) обидві дослідницькі групи показали результати, що соціальний контекст цілковито впливає на розвиток індивіда.

15. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що нерівність завжди породжує експлуатацію

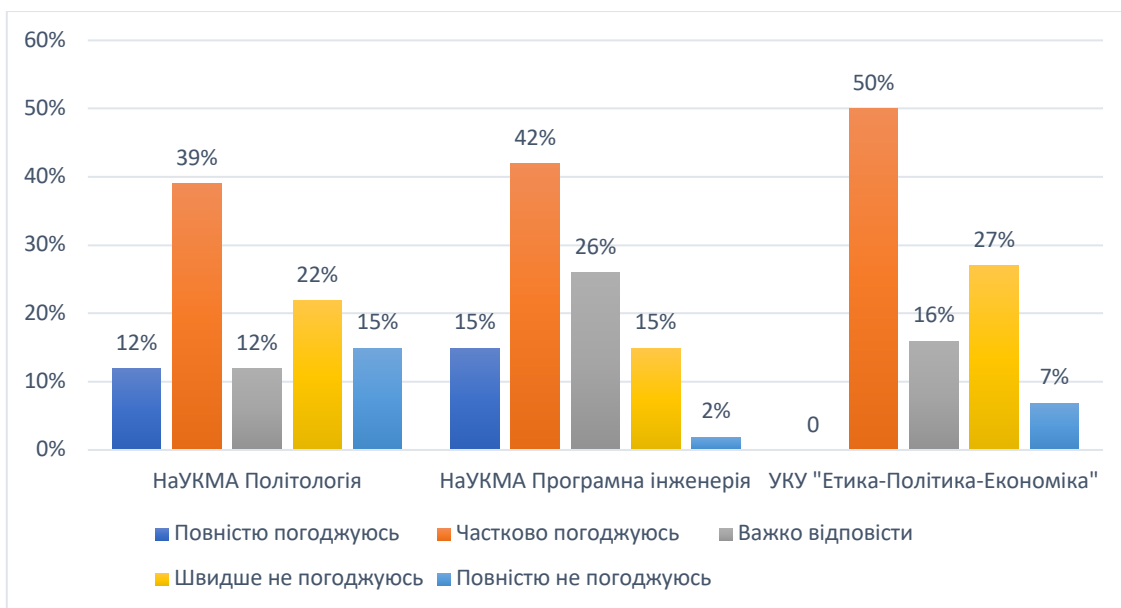

(Малюнок 28) Відповіді респондентів на питання №15 2021 р.

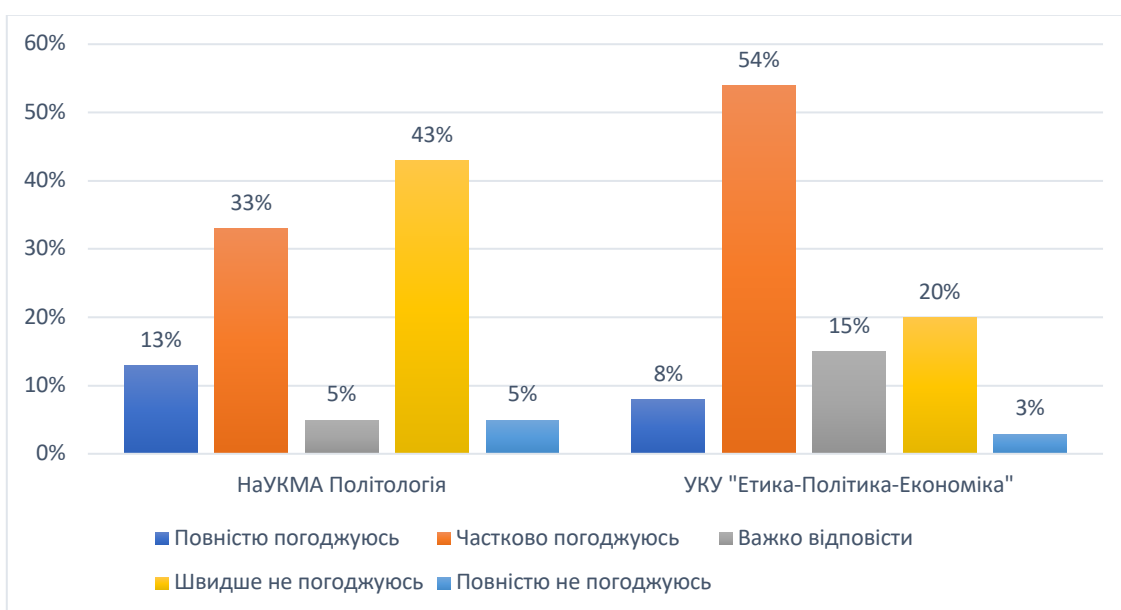

(Малюнок 28) Відповіді респондентів на питання №15 2022 р.

16.Я живу у суспільстві де існує класова боротьба експлуататорів та експлуатованих

(Малюнок 29) Відповіді респондентів на питання №16 2021 р.

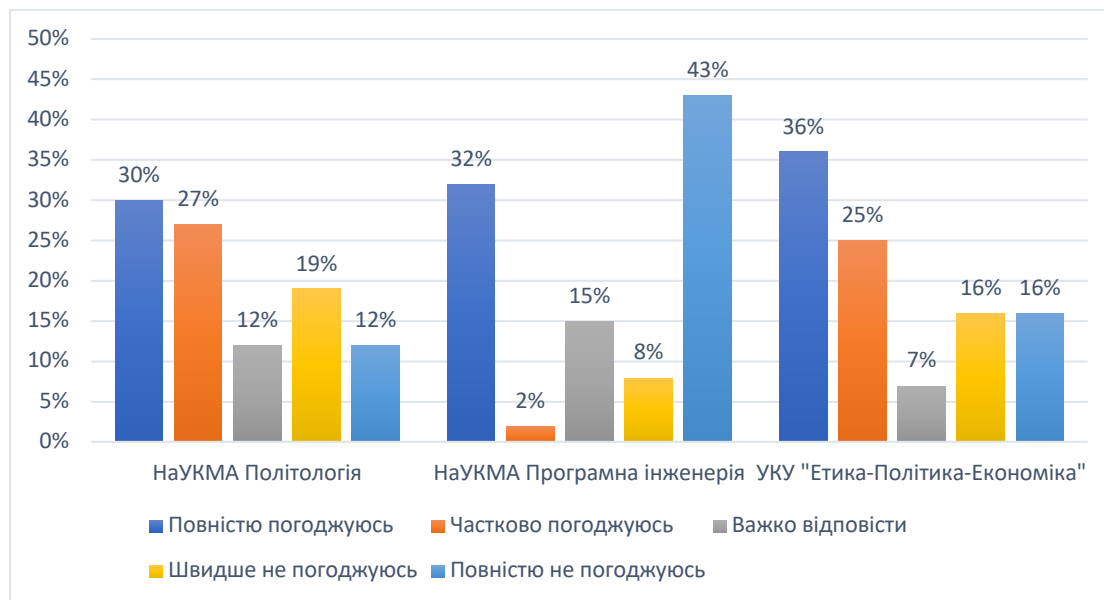

(Малюнок 29) Відповіді респондентів на питання №16 2022 р.

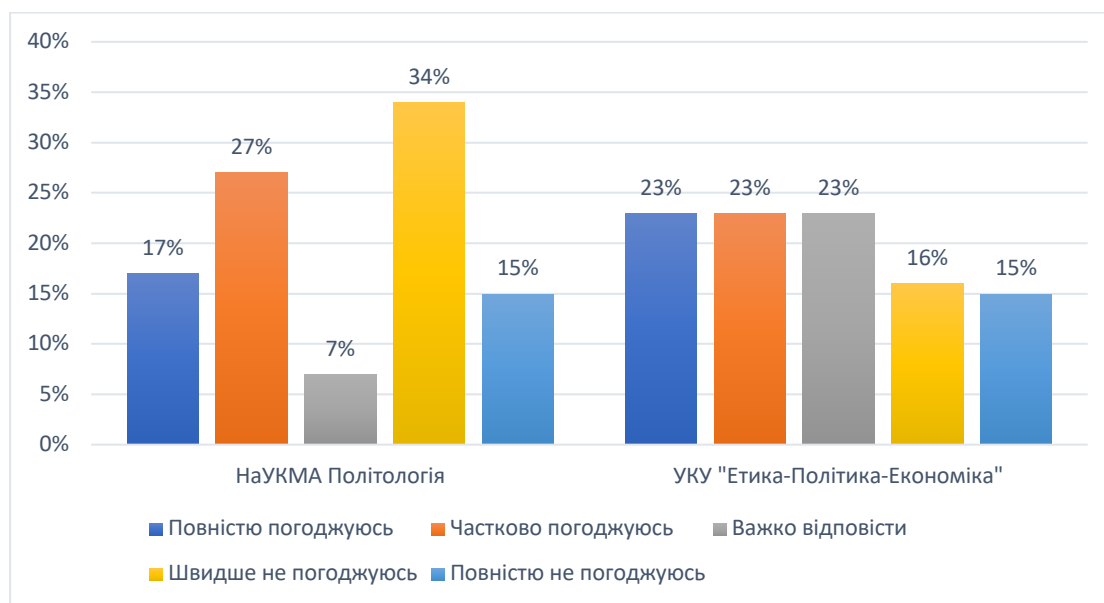
У обох запитаннях(Малюнок 27) ми перевіряємо тезу, яка притаманна неомарксистам. Відповідно до цієї ідеології будь-яка нерівність призведе до експлуатації тих хто виявився у менш вигідному положенні. Також нам було цікаво перевірити, чи вважають респонденти, що вони живуть у суспільстві, де відбувається боротьба експлуататорів та експлуатованих.

Нами було з'ясовано, що обидві дослідницькі групи показали ідентичні результати у 2022 році (Малюнок 28), що і в 2021 році.

17.Я підтримую ідею міжнародного руху Black Lives Matter

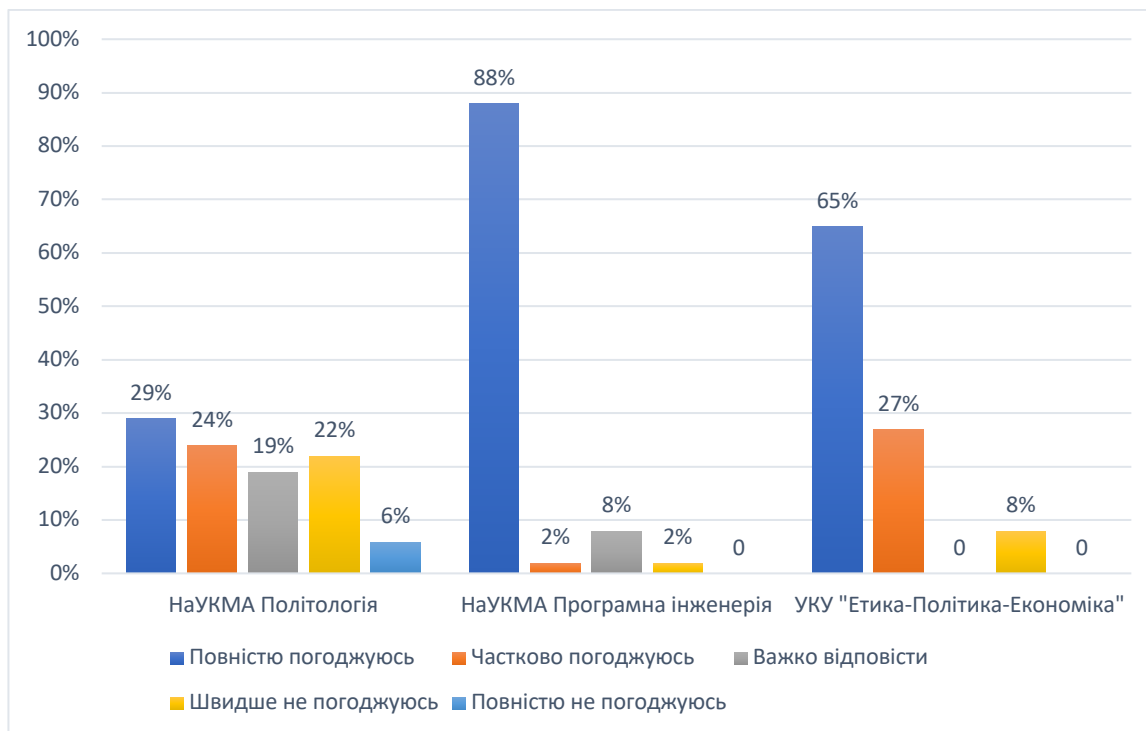
(Малюнок 30) Відповіді респондентів на питання №17 2021 р.

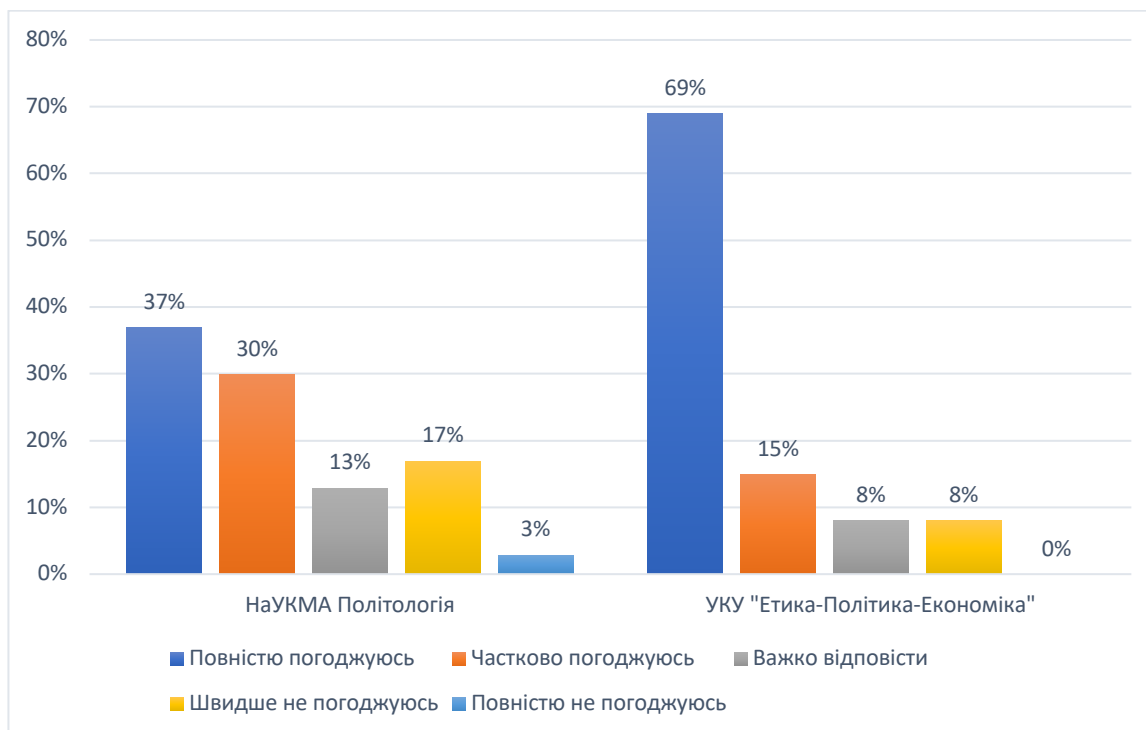
(Малюнок 31) Відповіді респондентів на питання №17 2022 р.

18.Кожна людина має бути рівною перед законом і державою незалежно від її раси, статі, гендерної ідентичності, етнічної чи релігійної

приналежності. Особливі права для меншин є зайвими, адже порушують цю рівність

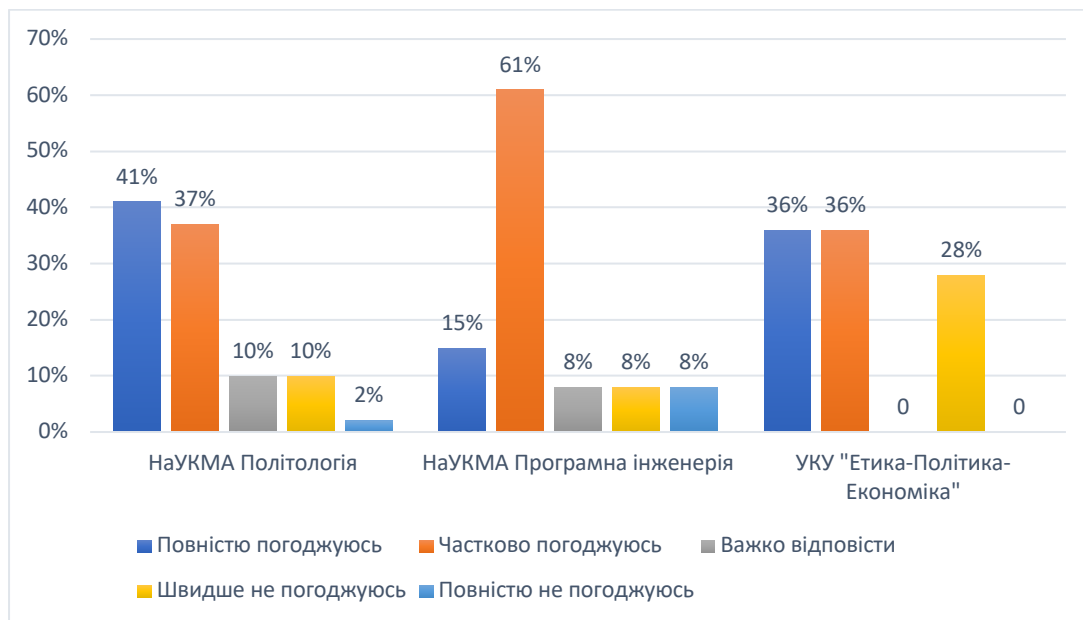

(Малюнок 32) Відповіді респондентів на питання №18 2021 р.

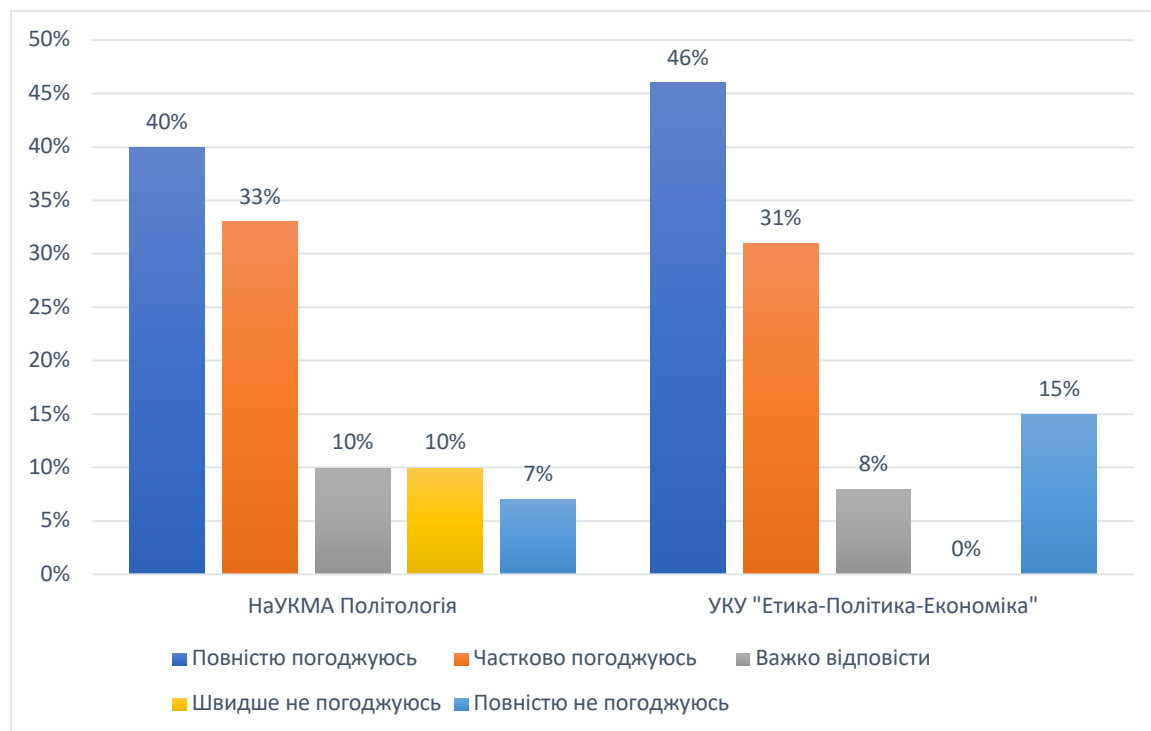

(Малюнок 33) Відповіді респондентів на питання №18 2022 р.

19. За прояви сексизму, ейджизму, расизму та інших проявів нетерпимості люди мають бути притягнуті до адміністративної, а в окремих випадках і кримінальної відповідальності.

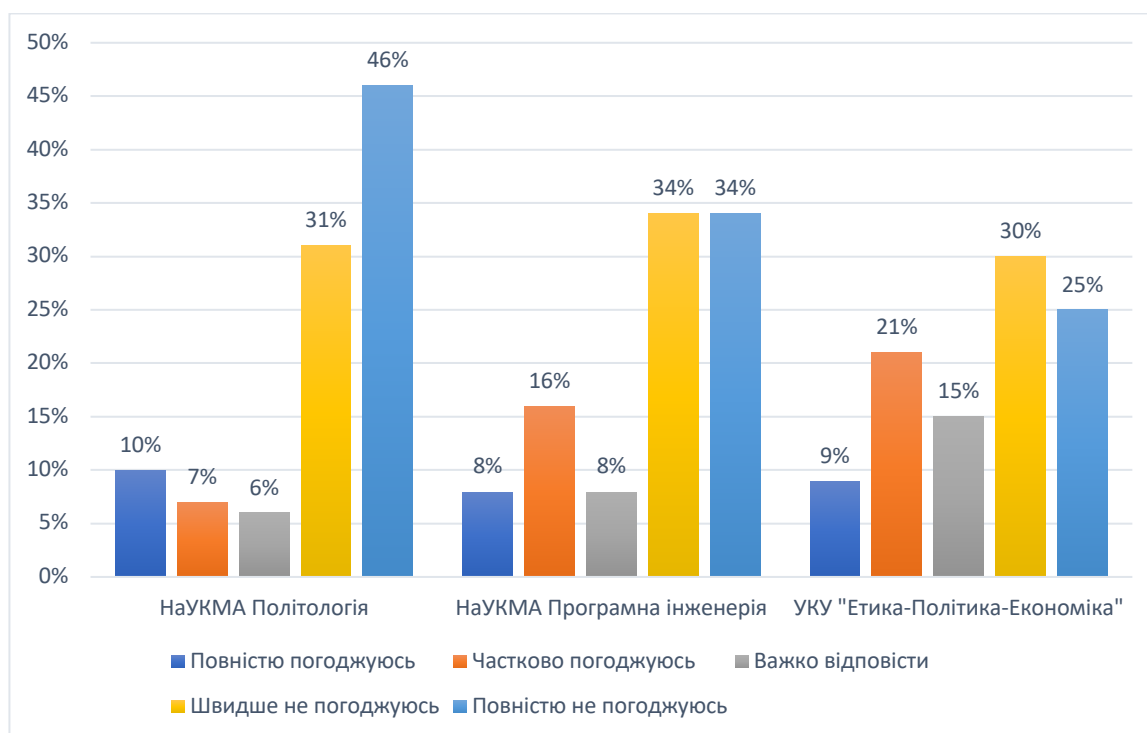
(Малюнок 34) Відповіді респондентів на питання №19 2021 р.

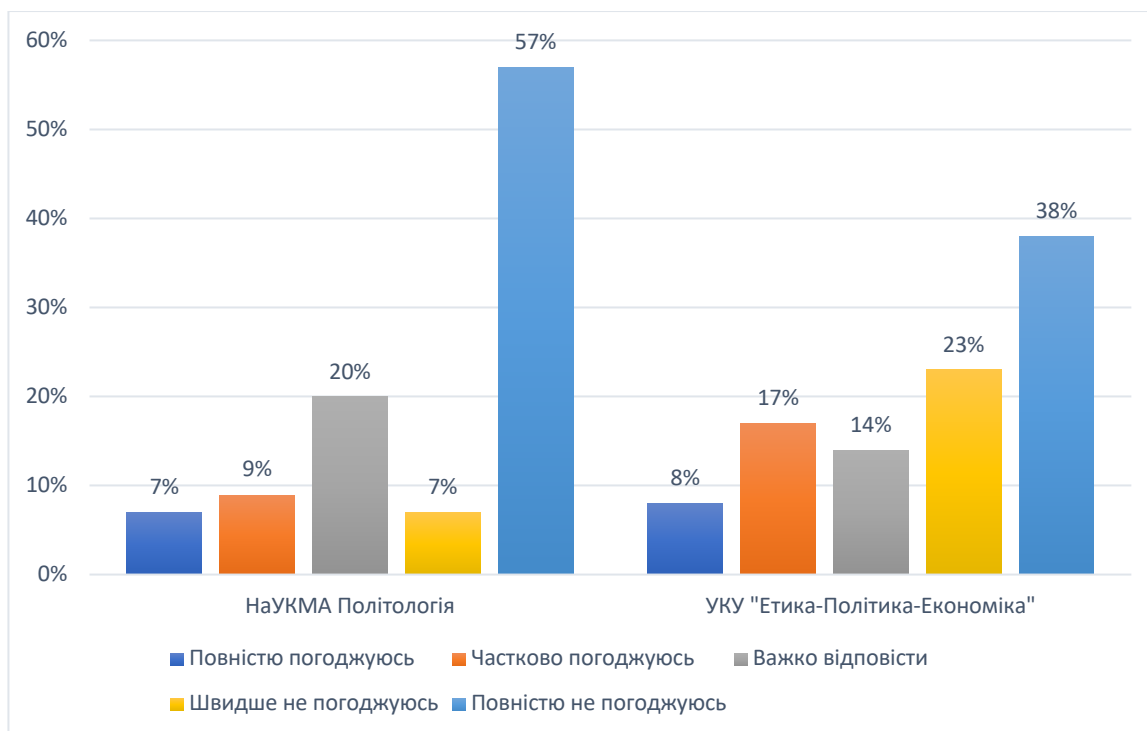
(Малюнок 35) Відповіді респондентів на питання №19 2022 р.

Три попередні питання стосуються того, що маргіналізовані групи, тобто ті, які були експлуатовані раніше і зараз мають відновити соціальну справедливість, і мають знаходити повну підтримку як з боку громадянського суспільства так і з боку держави у вигляді особливих прав для меншин, як інструменту зменшення нерівності, що утворилася історично. Таким чином, ми можемо побачити на всіх діаграмах, які свідчать про результати дослідження у 2022 році (Малюнок 31), (Малюнок 33), (Малюнок 35), що доволі істотно впали показники підтримки міжнародного руху Black Lives Matter, а підтримка тези, що всі люди є апріорі рівними, тому особливі права для меншин є зайвими – зросла приблизно на 10% в обох досліджуваних групах.

20. Матері можуть будувати свою кар'єру, але першочергово вони мають бути матерями

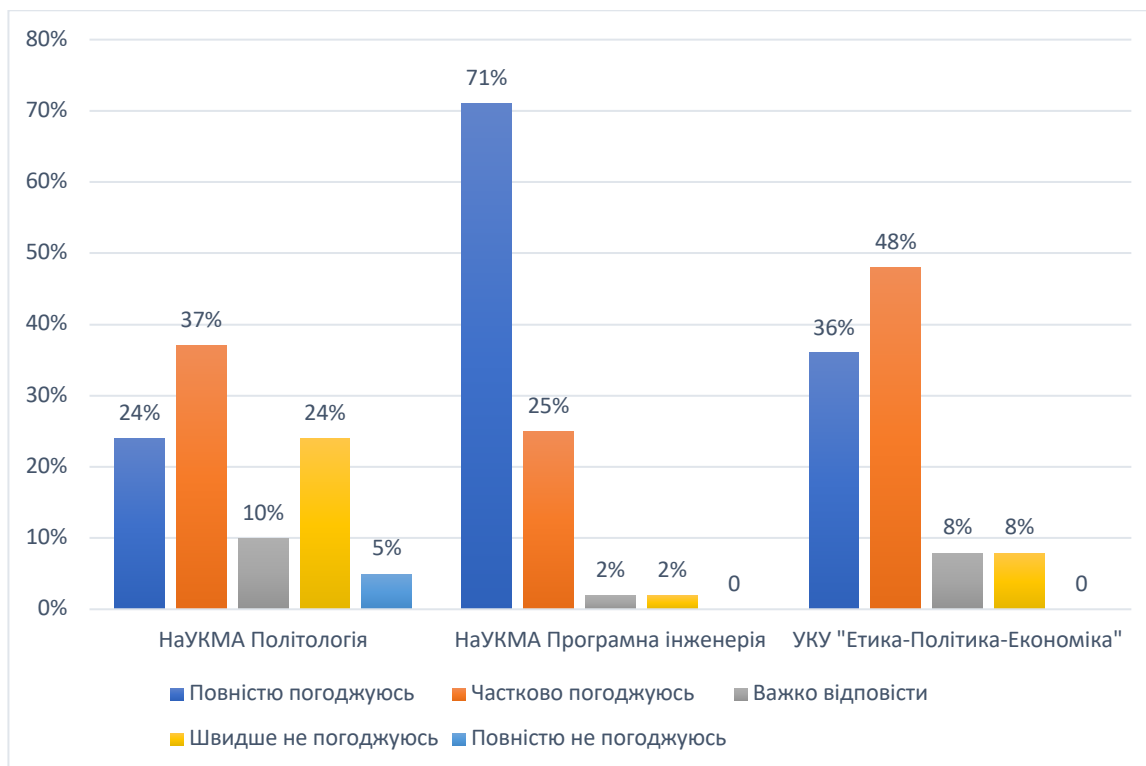
(Малюнок 36) Відповіді респондентів на питання №20 2021 р.

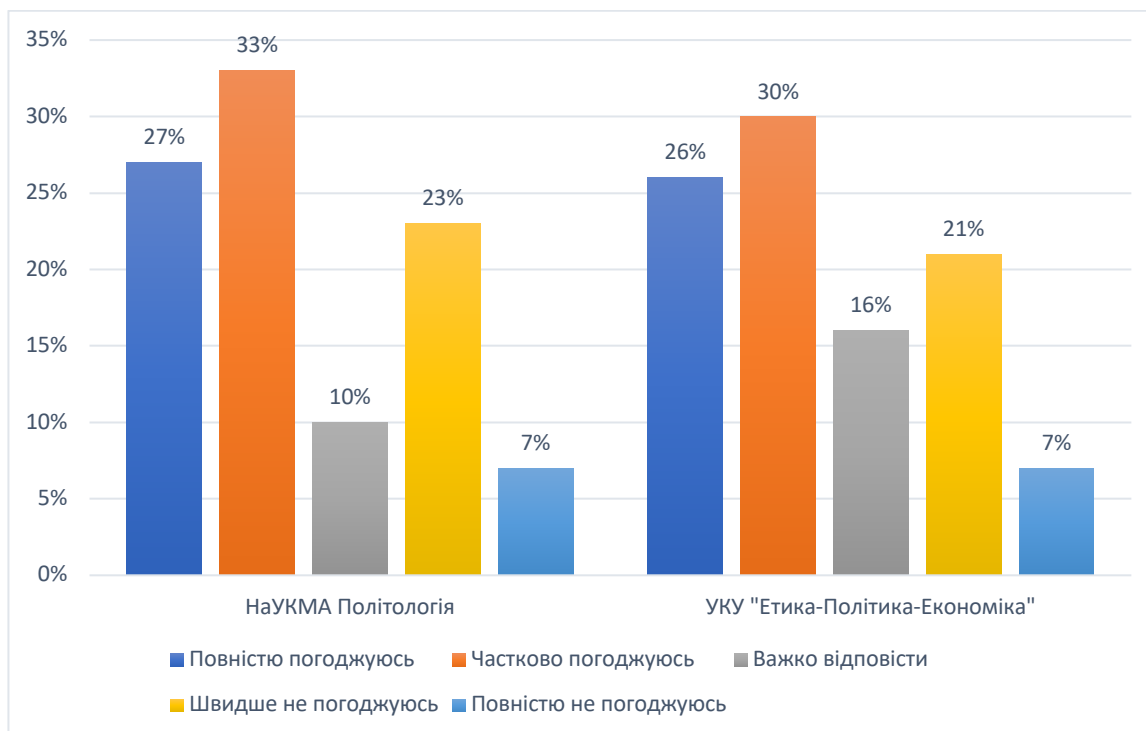
(Малюнок 37) Відповіді респондентів на питання №20 2022 р.

Цікавими виявилися результати дослідження 2022 року стосовно питання №20, обидві групи продемонстрували більший відсоток незгоди з твердженням, що першочерговий обов'язок жінки – бути матір'ю, а кар'єрний розвиток має бути для неї другорядним. Традиційно, в респондентів з УКУ є певний вагомий відсоток студентів, які погоджуються з цією тезою, про що свідчать результати дослідження на 2021 рік. На нашу думку, це може бути пов'язано з тим, що географічно УКУ розташований у Львові, відповідно до чого, туди швидше вступатимуть люди, які народилися і живуть у Західній частині України, яка, в свою чергу, є менш секуляризованою, за інші регіони України.

21. Жінки можуть нарівні конкурувати з чоловіками в усіх суспільних сферах, а отже не потребують якихось особливих прав чи привілеїв

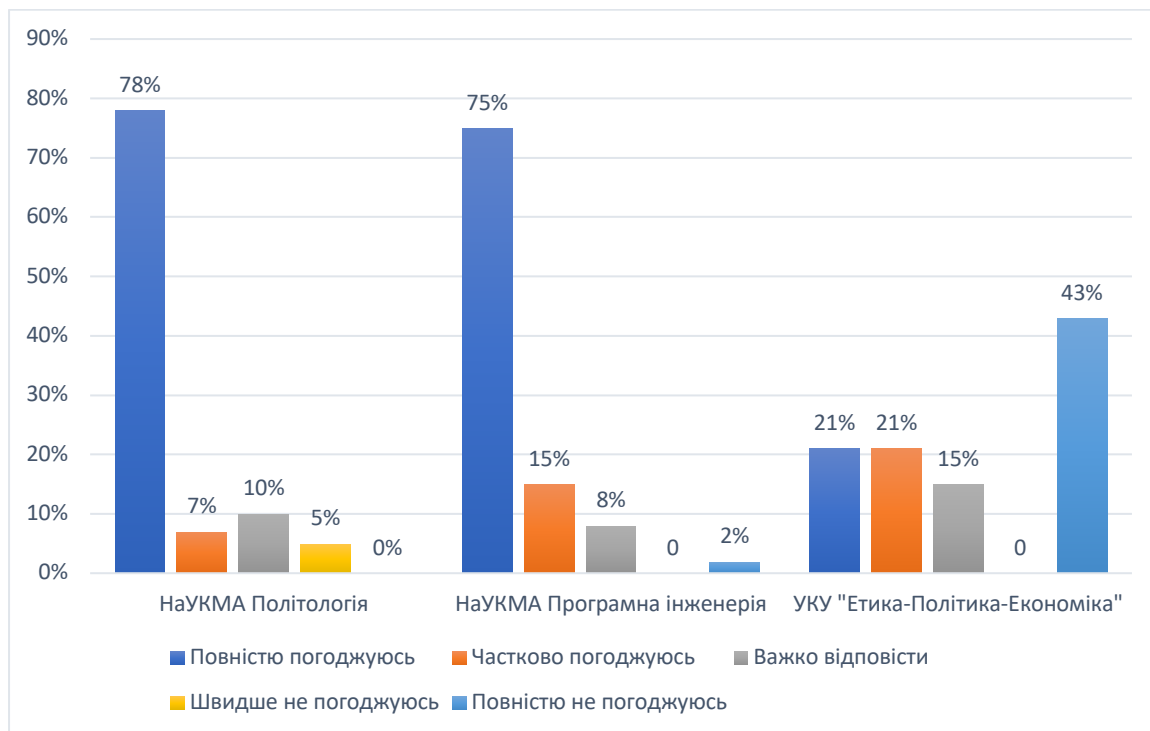

(Малюнок 38) Відповіді респондентів на питання №21 2021 р.

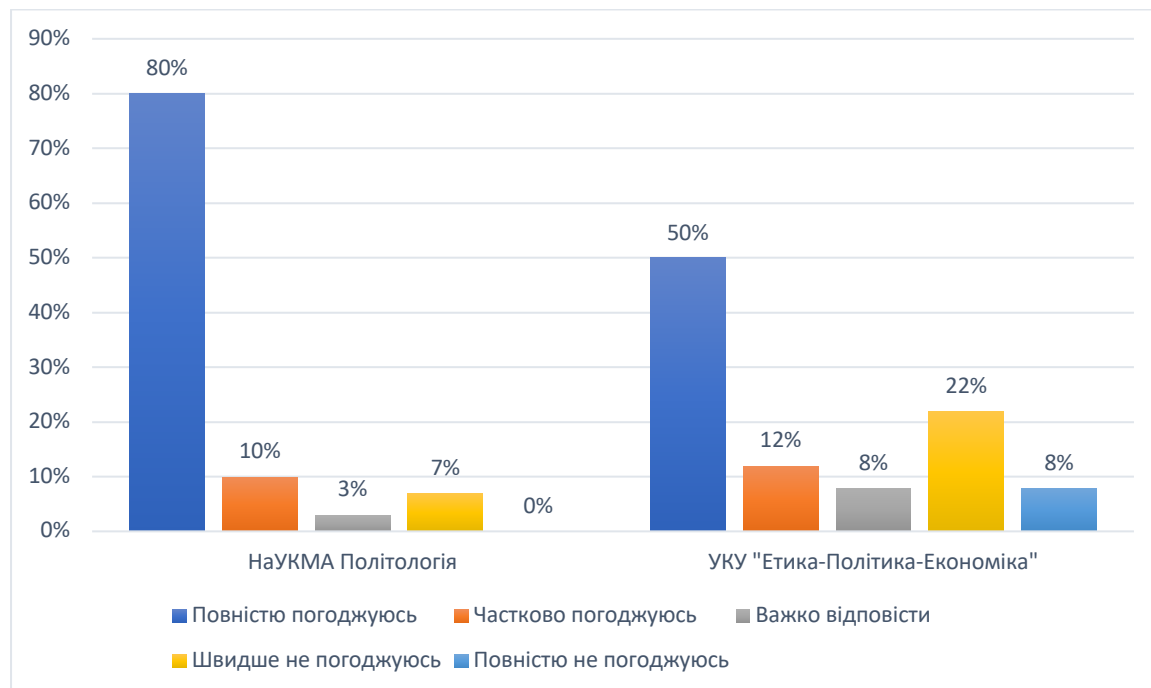

(Малюнок 39) Відповіді респондентів на питання №21 2022 р.

22. Аборт є невід'ємним правом жінки розпоряджатися своїм тілом і завжди має бути легальним

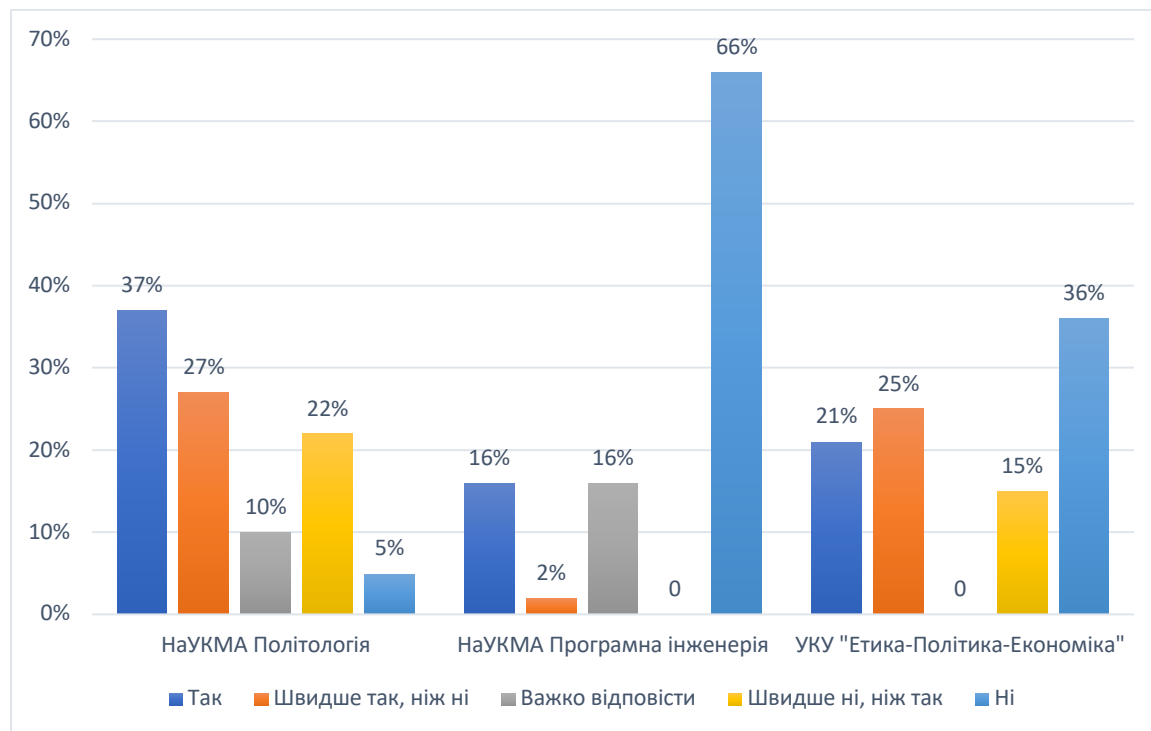

(Малюнок 40) Відповіді респондентів на питання №22 2021 р.

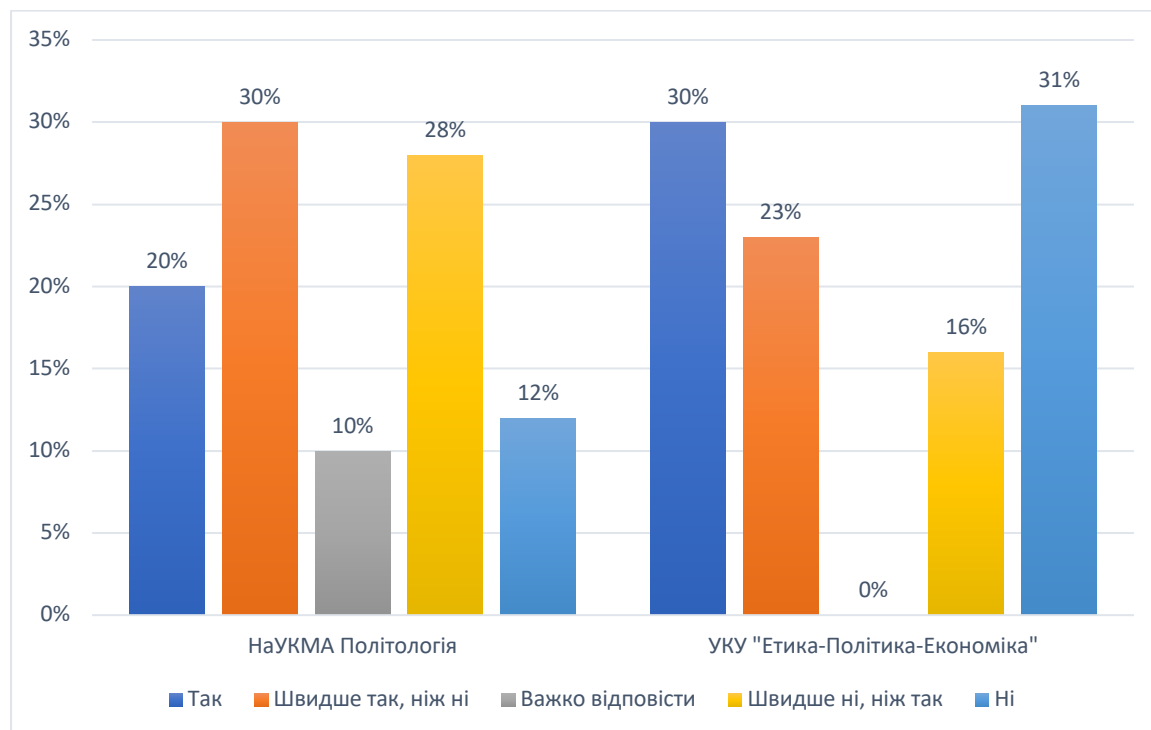

(Малюнок 41) Відповіді респондентів на питання №22 2022 р.

23. Чи взяли б Ви участь (підтримали) у "Марші жінок" з вимогою гендерної рівності?

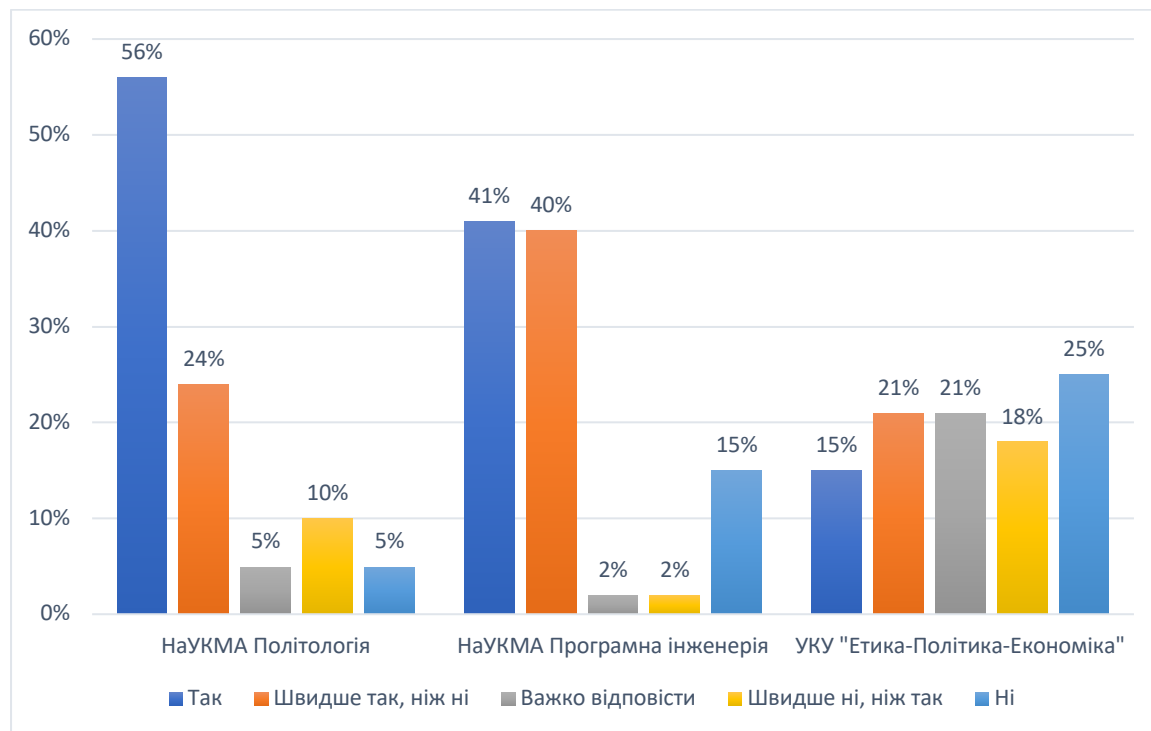

(Малюнок 42) Відповіді респондентів на питання №23 2021 р.

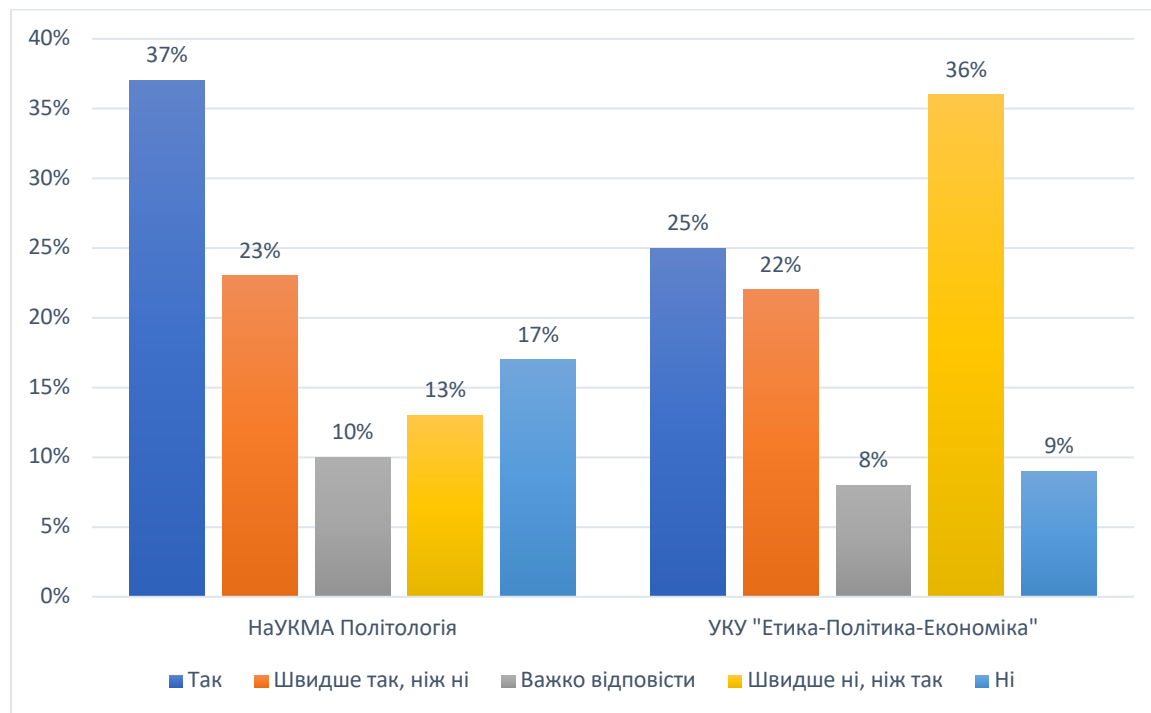

(Малюнок 43) Відповіді респондентів на питання №23 2022 р.

24. Чи підтримуєте Ви основну тезу “Маршу рівності” (Київпрайд) про те, що представники спільноти ЛГБТ+ є дискримінованими і потребують повного дотримання прав людини

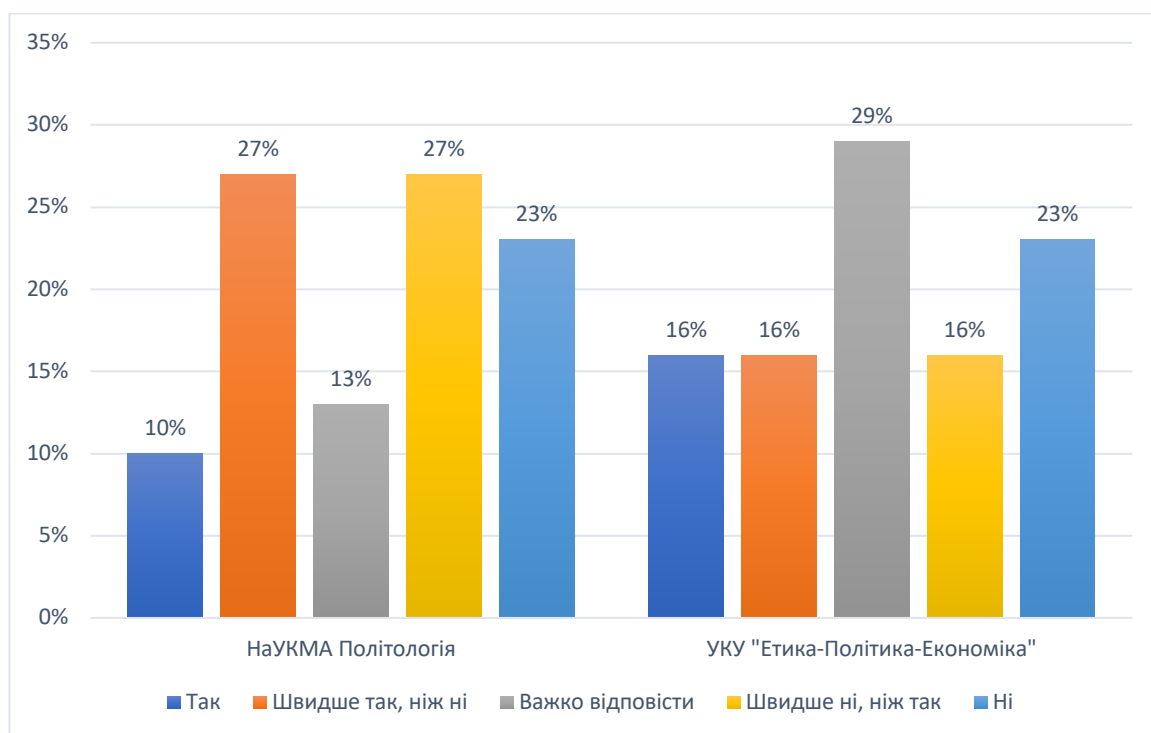
(Малюнок 44) Відповіді респондентів на питання №24 2021 р.

(Малюнок 45) Відповіді респондентів на питання №24 2022 р.

Питання під номером 21, 22, 23 та 24 також стосувалися ідеї того, що має бути важливішим для сучасного суспільства – загальна рівність людей, чи визнання якихось груп дискримінованими по тих чи інших причинах та надавати їм підтримку. В обох досліджуваних групах можна спостерігати поступове зниження прихильності до основної тези «Маршу рівності» про дискриміноване становище людей ЛГБТ+ спільноти, також бачимо істотну відмову у прийнятті участі у «Марші жінок» з вимогою гендерною рівності. Також можемо спостерігати істотне зниження популярності тези про те, що жінки можуть нарівні конкурувати з чоловіками в усіх суспільних сферах, відповідно не потребують особливих прав чи привілеїв.

25. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що держава покриває ультраправе насилля в Україні в угоду інтересам правлячого класу

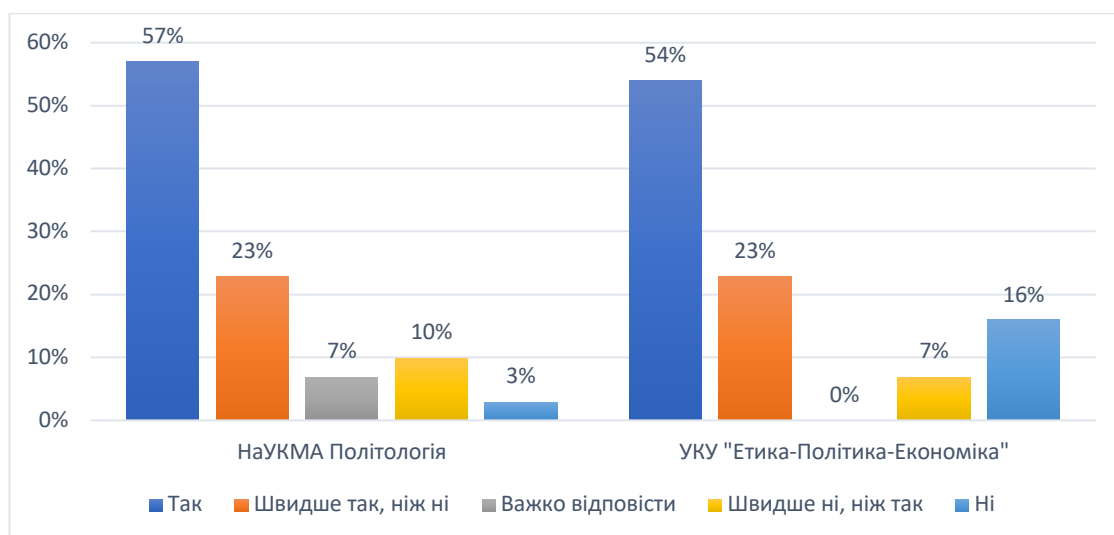
(Малюнок 46) Відповіді респондентів на питання №25 2022 р.

У відповіді на це питання з обох досліджуваних груп розділилося, але студенти НаУКМА, відповідно до чого, ми можемо стверджувати, що

проблема покриття ультраправого насилля є важливим аспектом для аналізу у подальших дослідженнях.

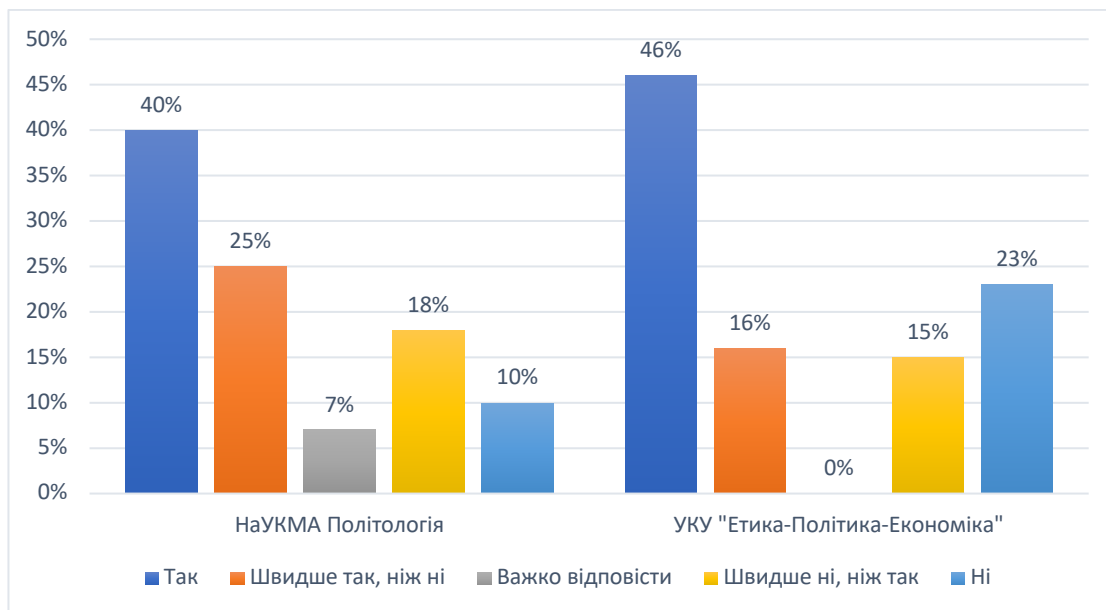
Також нами було проведено декілька додаткових запитань у респондентів, які ми не запитували минулого року. Ці запитання мають на меті визначити, чи сталися в житті респондентів певні події, які могли вплинути на їхні відповіді протягом цього річного опитування.

1. На вашу думку, повномасштабне вторгнення рф в Україну вплинуло на ваші особисті цінності

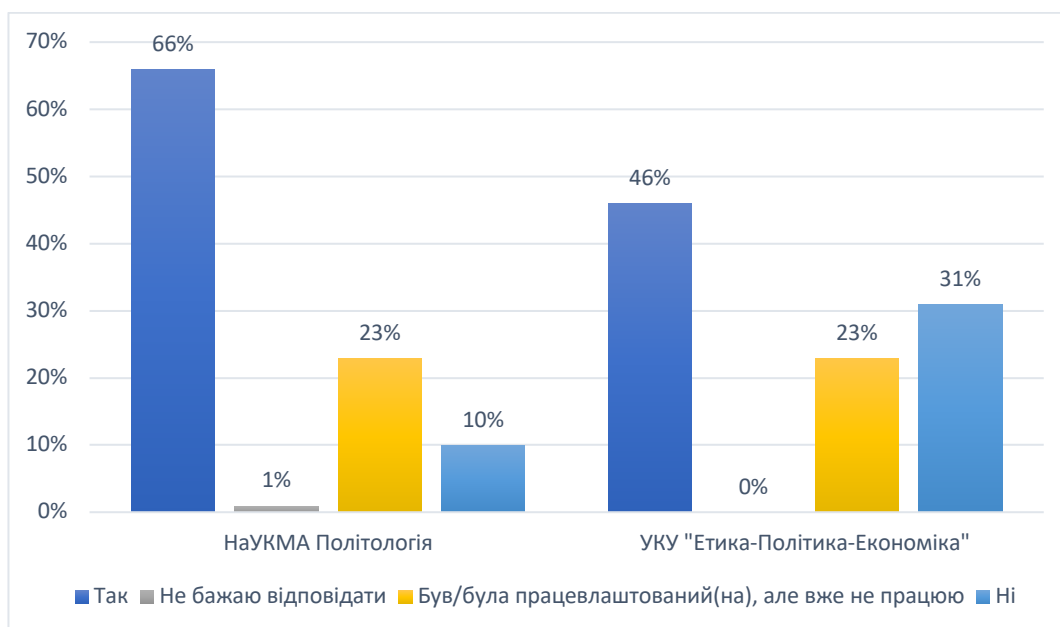
(Малюнок 47) Відповіді респондентів на питання №2.1. 2022 р.

2. На вашу думку, повномасштабне вторгнення рф в Україну вплинуло на ваші політичні погляди

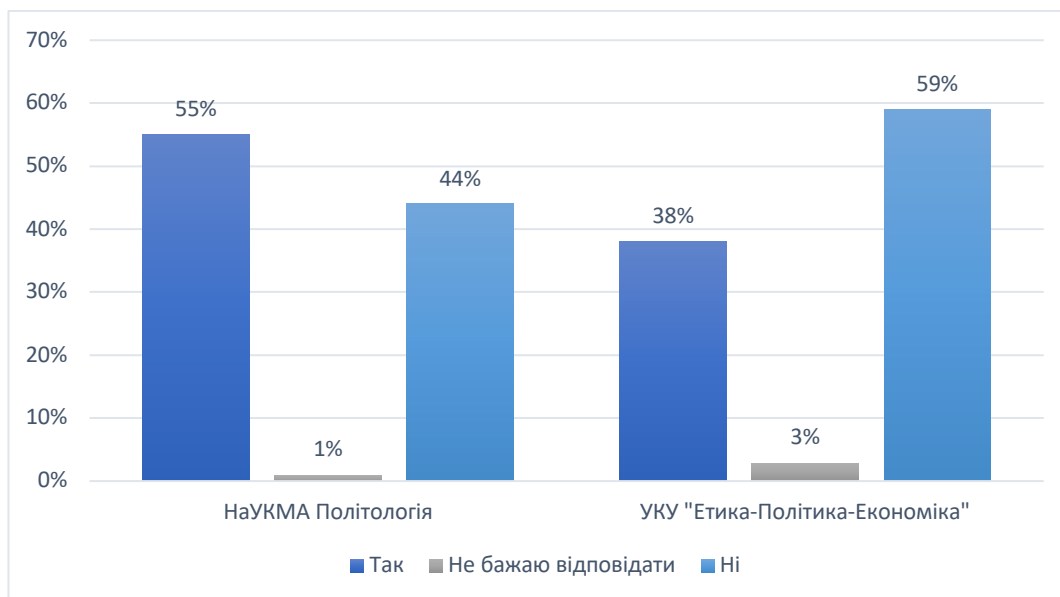
(Малюнок 48) Відповіді респондентів на питання №2.2. 2022 р.

3. За останній рік Ви працевлаштувалися?

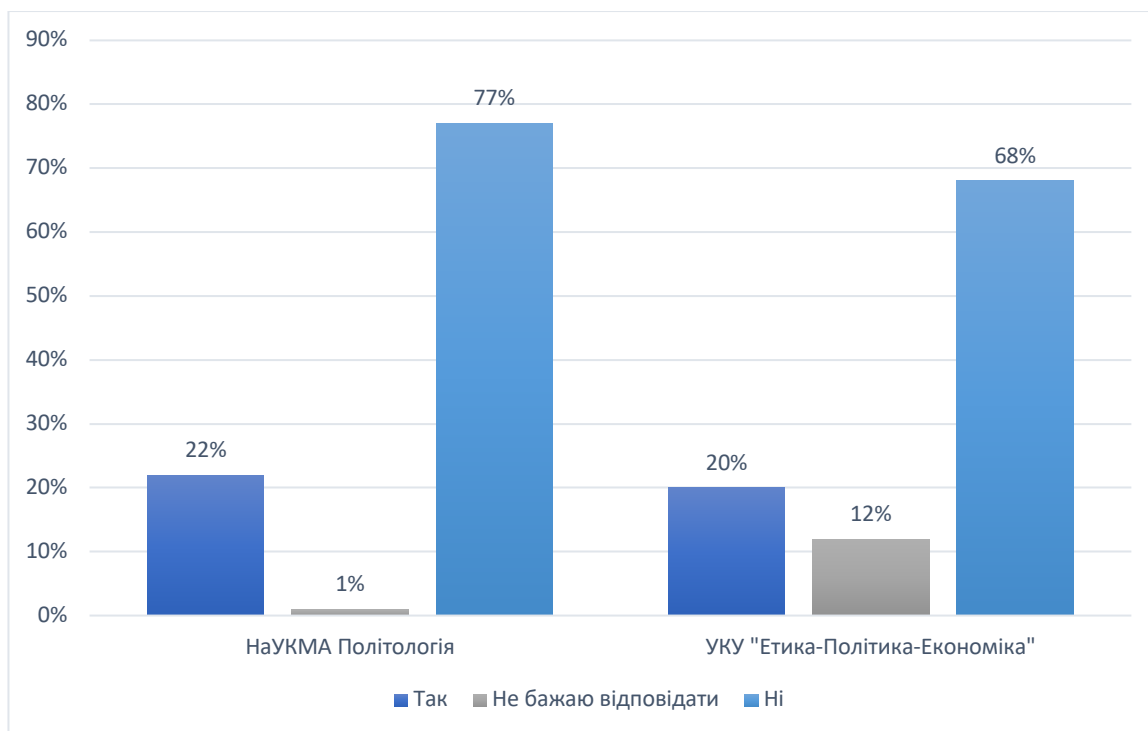
(Малюнок 49) Відповіді респондентів на питання №2.3. 2022 р.

4. За останній рік Ви мали серйозні стосунки?

(Малюнок 50) Відповіді респондентів на питання №2.4. 2022 р.

5. Чи переживали Ви за останній рік смерть близької людини?

(Малюнок 51) Відповіді респондентів на питання №2.5. 2022 р.

Висновки

Наше дослідження є логічним продовженням роботи, захищеної в квітні 2021 року під назвою «Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА. В ході цього дослідження, ми вирішили відмовитися від визначення «культурний марксизм», яке позначало ідеологічну складову неомарксизму, задля уникнення хибного трактування культурного марксизму як конспірологічної теорії.

Минулого року ми з'ясували, що переконання, притаманні ідеології неомарксизму, були найбільш поширеними серед студентів 2018 року вступу спеціальності «політологія» НаУКМА. В ході цього дослідження ми оперували поняттям ідеології неомарксизму, запропонованим А. Хейвудом «Неомарксизм - оновлена і переглянута форма марксизму, яка відкидає детермінізм, примат економіки та привілейований статус пролетаріату».

В ході цього дослідження нами було визначено периферійні концепти ідеології неомарксизму – зокрема фемінізм відмінності (difference feminism), до якого можна віднести соціалістичний та радикальний фемінізм, екологізм, зокрема його радикальний його вимір, а також мультикультуралізм у розумінні В.Кімліка. Спільним для всіх цих ідеологій є наявність фрейму відносин експлуататорів та експлуатованих. У випадку з екологізмом експлуатованою є природа, тоді як людина, як біологічний вид, виступає експлуататором.

Аналізуючи причини, за яких неомарксизм як ідеологія набув популярності серед студентів спеціальності «політологія» 2018 року вступу вищезазначених закладів вищої освіти у 2021 році, ми можемо виділити відсутність повномасштабної війни як основоположного фактору схильного ставлення більшої частини студентів-політологів НаУКМА до ідей неомарксизму. На нашу думку, саме війна вплинула на те, що

результати дослідження 2022 року є дещо відмінними від минулорічних, що свідчить про загальну тенденцію спаду поширеності ідей неомарксизму серед досліджуваних груп. Якщо у 2021 році відбувалися події, які актуалізовували дискурс відносин експлуататорів та експлуатованих, зокрема узурпація влади Талібаном в Афганістані, що супроводжувалася зі значними утисками прав жінок у цій країні, то у 2022 році, фокус уваги багатьох українців, зокрема і студентів досліджуваних груп, змістився саме на повномасштабну війну, яка нині відбувається в Україні.

Результати проведеного нами дослідження серед студентів 4 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НаУКМА свідчать про те, що загальна прихильність до неомарксизму обох досліджуваних груп знизилася. Зокрема, меншої підтримки зазнали тези про підтримку руху Black Lives Matter, «Маршу жінок» з вимогою гендерної рівності, та теза про дискримінований стан ЛГБТ+ спільноти. На нашу думку, зміна поширеності цих ідей пов'язана з тим, що ці проблеми лишаються актуальними, але для українського суспільства займають трохи нижчу сходинку у загальних пріоритетах на даний момент. Втім, більшого поширення серед дослідницьких груп набули тези, що стосувалися підтримки захисту природи та збільшення регулювання охорони оточуючого середовища державою. Відповідно до цього, ми можемо зробити висновок, що ідеї енвайронменталізму є більш стійкими, ніж інших периферійних концептів неомарксизму. Крім того, нами було помічено, що фактори індивідуальних змін у житті респондентів також мали вплив на їхні ідеологічні переконання. Таким чином, істотно знизилася підтримка студентами тези про те, що податки мають бути збільшені для заможних та перерозподілені на користь менш заможного населення, втім, враховуючи факт того, що близько 80% респондентів працевлаштувалися за останній рік, то надходження власних коштів вплинуло на відношення респондентів до цього питання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Адорно Т., Хоркхаймер М. Дialeктика просвещения. философские фрагменты. Спб, 1997.
2. Байковський П. Питання для саморефлексії. URL: <https://cms.ucu.edu.ua/mod/page/view.php?id=140211..>
3. Там само.
4. Бек У. От индустриального общества к обществу риска. *Thesis*. 1994. № 5. С. 165.
5. Вступ.ОСВІТА.UA: Найбільший бал ЗНО на контракт. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/vstup-osvita/59045/> (дата звернення: 19.06.2022).
6. Дж Р. Современные социологические теории. Спб, 2002.
7. Добренское В. І., Кравченко А. І. Методи соціологічного дослідження.
8. Д П. Ідеї культурного марксизму в студентських колах на прикладі студентів 3 року навчання спеціальності «політологія» в УКУ та НАУКМА. 2021.
9. Там само.
10. Екологізм як світоглядна надбудова над екологією. URL: <http://www.novaecologia.org/voecos-2056-2.html> (дата звернення: 19.06.2022).
11. Жуковська А. О. Студентство як рушійна сила громадянського суспільства (теоретичний аспект). *Молодий вчений*. 2015. Т. 18, № 3. С. 148.
12. Лиотар Ж. Состояние постмодерна. Спб: Институт экспериментальной психологии, 1998.
13. Львівські студенти вийдуть на акцію протесту проти очільника МОН Сергія Шкарлета. *Дивись.info*. URL:

<https://dyvys.info/2022/02/04/lvivski-studenty-vyjdut-na-aktsiyu-protestu-proty-ochilnyka-mon-sergiya-shkarleta/> (дата звернення: 19.06.2022).

14. Маркс К. Экономическо-философские рукописи. Академичес. проект, 2010.

15. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения в 50-ти томах. Издательство политической литературы, 1982. Т. 2.

16. Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии развитого индустриального общества.

17. Маркузе Г. Репрессивная толерантность. 1965.

18. "Міністр тимчасовий, Могилянка - вічна". Студенти вимагають відставки Шкарлета - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60256604> (дата звернення: 19.06.2022).

19. Н.В Рожинська. Зародження та розвиток феміністської соціальної теорії: історико-філософський аналіз. *Соціальна філософія*. 2017. Т. 300, № 288. С. 31–33.

20. При врученні «Оскара» будуть враховувати расові та гендерні квоти у фільмах - Діло. *Діло*. URL: <https://dilo.net.ua/kultura/pry-vruchenni-oskara-budut-vrahovuvaty-rasovi-ta-genderni-kvoty-u-filmah/> (дата звернення: 19.06.2022).

21. С Г. Грамши и глобальная политика. 2013.

22. Статут Закладу Вищої Освіти "Український Католицький Університет" (нова редакція). 2020. С. 6.

23. Статут національного університету "Києво-Могилянська Академія. 2016.

24. Фромм Э. *Анатомия человеческой деструктивности*. 1994. С. 195.

25. Шеренговський Д., Байковський П. Культурний марксизм/неомарксизм. URL:

[https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/212836/mod_resource/content/1/Культурний%20марксизм%20\(презентація\).pdf](https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/212836/mod_resource/content/1/Культурний%20марксизм%20(презентація).pdf) (дата звернення: 12.06.2022).

26. Шеренговський Д., Байковський П. Культурний марксизм/неомарксизм. URL:

[https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/212836/mod_resource/content/1/Культурний%20марксизм%20\(презентація\).pdf](https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/212836/mod_resource/content/1/Культурний%20марксизм%20(презентація).pdf) (дата звернення: 12.06.2022).

27. Там само.

28. Шеренговський Д. Теорія постмодернізму. URL: [https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/244232/mod_resource/content/1/Постмодернізм%20\(презентація\).pdf](https://cms.ucu.edu.ua/pluginfile.php/244232/mod_resource/content/1/Постмодернізм%20(презентація).pdf) (дата звернення: 12.06.2022).

29. 8values. *8values*. URL: <https://8values.github.io>. (дата звернення: 19.06.2022).

30. Academy establishes representation and inclusion standards for oscars® eligibility. *Oscars.org | Academy of Motion Picture Arts and Sciences*. URL: <https://www.oscars.org/news/academy-establishes-representation-and-inclusion-standards-oscarsr-eligibility> (date of access: 19.06.2022).

31. Adorno T. On the fetish character in music and the regression of listening. *The Culture Industry*, 1981.

32. Althusser L. “Lenin and philosophy” and other essays ideology and ideological state apparatuses (notes towards an investigation). 1970.

33. Busbridge R., Moffitt B., Thorburn J. Cultural Marxism: far-right conspiracy theory in Australia’s culture wa. *Social identities*. 2020. С. 1.

34. Busbridge R., Moffitt B., Thorburn J. Cultural Marxism: far-right conspiracy theory in Australia’s culture wa. *Social identities*. 2020. С. 12–13.

35. Heywood A. Political ideologies. 6-те вид. Red Globe Press, 2017.

36. Там само.

37. Там само.

38. Там само.

39. Там само.

40. Is 'cultural Marxism' really taking over universities? I crunched some numbers to find out. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/is-cultural-marxism-really-taking-over-universities-i-crunched-some-numbers-to-find-out-139654> (date of access: 12.06.2022).

41. L G. Promise of greatness: the war of 1914-1918. New York : John Day Co., 1968. 287 с.

42. Matt M. Why Jordan Peterson is always wrong. *Jacobin*. URL: <https://www.jacobinmag.com/2020/04/jordan-peterson-capitalism-postmodernism-ideology>. (дата звернення: 24.06.2022).

43. Moder G. Чему Альтюссер может научить нас об уличном театре – и наоборот. Stasis, 2014.

44. Outrage as far-right senator links mosque massacre to 'fears of Islam'. *Evening Standard*. URL: <https://www.standard.co.uk/news/world/new-zealand-mosque-shooting-outrage-as-farright-australian-senator-fraser-anning-links-massacre-to-growing-fears-of-muslim-presence-a4092421.html> (дата звернення: 12.06.2022).

45. Ramos J. V. The concepts of ideology, hegemony, and organic intellectuals in gramsci's marxism. *Theoretical review*. 1982. № 27.

46. Там само.

47. Там само.

48. The Humane Society of the United States. Save Ralph - A short film with Taika Waititi (2022 Webby Award), 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=G393z8s8nFY> (дата звернення: 19.06.2022).

49. Universities and student values across nations. URL: <https://immi.se/intercultural/nr9/kragh.htm> (дата звернення: 18.06.2022).

50. W K. Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights. *Oxford: Oxford University Press*. 1995. С. 280.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік питань анкети

1. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що корпораціям не можна довіряти захист навколишнього середовища, тому потрібне державне регулювання у цій сфері (квоти на викиди парникових газів, тощо)
2. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що податки повинні бути збільшені для заможних та перерозподілені на користь менш заможного населення?
3. Чи погоджуєтесь ви з тезою про те що приватна благодійність зазвичай дає кращі результати, аніж соціальні програми ініційовані державою.
4. Чи погоджуєтесь ви з тезою про те, що наукові дослідження, які фінансуються державою, зазвичай приносять більше користі, аніж ті, які фінансуються приватними інвесторами.
5. Чи погоджуєтесь ви з тезою про те, що чим вільніший ринок, тим більше свободи мають індивіди.
6. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що експлуатація з боку корпорацій викликає більше занепокоєння, ніж експлуатація з боку уряду
7. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що носіння масок протягом пандемії повинно бути обов'язковим для всіх і порушники мають нести відповідальність за недотримання встановлених державою правил.
8. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що міжнародні компанії зазвичай неетично експлуатують робочу силу у країнах, що розвиваються
9. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що у період сьогодення приватний простір індивіда сильно політизується
10. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що політика введення гендерних квот (усталена к-ть жінок у топ-менеджменті компаній, жінок у парламенті

тощо) є позитивною практикою та має розвиватися в українському суспільстві

11. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що цензура як засіб захисту вразливих верств населення може бути виправдана
12. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що немає диких і цивілізованих народів, існують лише різні культури.
13. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що іммігранти першого покоління ніколи не можуть бути повністю інтегровані в свою нову країну, через те що місцеве населення не сприймає культурні цінності тих, хто прибув до їхньої країни
14. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що місце народження, країна, сім'я та приналежність до певних соціальних груп впливають на розвиток індивіда
15. Чи погоджуєтесь Ви з тезою, що нерівність завжди породжує експлуатацію
16. Я живу у суспільстві де існує класова боротьба експлуататорів та експлуатованих
17. Я підтримую ідею міжнародного руху Black Lives Matter
18. Кожна людина має бути рівною перед законом і державою незалежно від її раси, статі, гендерної ідентичності, етнічної чи релігійної приналежності. Особливі права для меншин є зайвими, адже порушують цю рівність
19. За прояви сексизму, ейджизму, расизму та інших проявів нетерпимості люди мають бути притягнуті до адміністративної, а в окремих випадках і кримінальної відповідальності
20. Матері можуть будувати свою кар'єру, але першочергово вони мають бути матерями
21. Жінки можуть нарівні конкурувати з чоловіками в усіх суспільних сферах, а отже не потребують якихось особливих прав чи привілеїв

- 22.Аборт є невід'ємним правом жінки розпоряджатися своїм тілом і завжди має бути легальним
- 23.Чи взяли б Ви участь (підтримали) у "Марші жінок" з вимогою гендерної рівності?
- 24.Чи підтримуєте Ви основну тезу "Маршу рівності" (Київпрайд) про те, що представники спільноти ЛГБТ+ є дискримінованими і потребують повного дотримання прав людини
- 25.Чи погоджуєтеся Ви з тезою, що держава покриває ультраправе насилля в Україні в угоду інтересам правлячого класу
- 2.1. На вашу думку, повномасштабне вторгнення рф в Україну вплинуло на ваші особисті цінності
- 2.2. На вашу думку, повномасштабне вторгнення рф в Україну вплинуло на ваші політичні погляди
- 2.3. За останній рік Ви працевлаштувалися?
- 2.4. За останній рік Ви мали серйозні стосунки?
- 2.5. Чи переживали Ви за останній рік смерть близької людини?